

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра соціальних структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ ЯК МЕХАНІЗМ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО
ЕФЕКТУ ВІД ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ НЕПРИБУТКОВИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»**

Спеціальність: 054 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія»
Освітній рівень: магістр
Кваліфікація: магістр соціології

Виконавиця:

Козар Ірина Сергіївна,
студентка магістратури

Науковий керівник:

Мазурик Олег Володимирович,
доктор соціологічних наук, доцент

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри *соціальних структур та соціальних відносин*

Протокол № _____ від «___» _____ 2020 р.

Зав. кафедри _____ проф. Куценко О. Д.

підпис

Київ 2020

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

В даній роботі розкрита сутність соціального аудиту як комплексної діагностичної технології. Описані та проаналізовані різні методи його проведення та доцільність їх застосування в окремих організаціях. Досліджено специфічні особливості діяльності неприбуткових організацій, що існують на теренах сучасної України. Висвітлена важливість залучення молодих людей до громадської активності з урахуванням їх впливу на соціально-економічну сферу. Обґрунтована ефективність застосування методів соціального аудиту для аналізу соціального ефекту від діяльності молодіжних неприбуткових організацій. Розроблено та апробовано адаптований до українських реалій метод SROI-аналізу на прикладі проекту молодіжної громадської організації.

Ключові слова: соціальний аудит, соціальний ефект, молодіжні неприбуткові організації, SROI-аналіз

SOCIAL AUDIT AS AN EVALUATION MECHANISM OF THE SOCIAL EFFECT OF YOUTH NON-PROFIT ORGANIZATIONS ACTIVITIES IN MODERN UKRAINE

ABSTRACT

In this paper the essence of social audit as a complex diagnostic technology have been revealed. Various social audit methods and the advisability of their application to the different organizations were described and analyzed. The specific features of the modern Ukrainian non-profit organizations activities have been studied. The importance of involving young people in public activities, taking into account their impact on the socio-economic sphere, has been highlighted. The effectiveness of social audit methods for the analysis of the social effect caused by youth non-profit organizations activities has been substantiated. The method of SROI-analysis adapted to the Ukrainian realities on the example of the youth public organization project have been developed and tested.

Key words: social audit, social effect, youth non-profit organizations, SROI-analysis

Зміст

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ ЯК КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ	10
1.1. Теоретичні передумови виникнення та розвитку соціального аудиту	10
1.2. Поняття та сутність соціального аудиту. Методи проведення соціального аудиту та їх специфіка	15
1.3. Потенційні можливості та соціально-практичне значення соціального аудиту	21
Висновки до першого розділу	26
РОЗДІЛ 2. НЕПРИБУТКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК РУШІЙНА СИЛА ЗМІН В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	28
2.1. Особливості функціонування неприбуткових організацій в сучасній Україні	28
2.2. Вплив діяльності молодіжних неприбуткових організацій на різні сфери суспільного життя молоді	37
Висновки до другого розділу	43
РОЗДІЛ 3. ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЕФЕКТУ ВІД ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ	45
3.1. Специфіка застосування методів соціального аудиту для аналізу соціального ефекту від діяльності неприбуткових організацій	45
3.2. SROI-аналіз діяльності Всеукраїнської громадської організації «Фундація регіональних ініціатив»	54
Висновки до третього розділу	63
ВИСНОВКИ	65
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	79
Додаток А. Карта впливу SROI-аналізу проекту неприбуткової організації ВМГО «ФРІ» під назвою «ФРІ-Табори»	79

ВСТУП

Актуальність обраної для даної роботи теми обумовлюється мінливістю зовнішнього та внутрішнього середовища сучасної України, стрімким зростанням обсягів інформації, поглибленням глобалізаційних процесів та діджиталізацією всіх сфер життя, що приводить до суттєвих змін у функціонування всіх суб'єктів української економіки. Разом з тим їх діяльність диверсифікується та одночасно спеціалізується, що не може не вплинути на соціально-економічний стан будь-якої організації.

З плином часу з-поміж державних агенцій та компаній бізнес-сектору виділилась група неприбуткових (неурядових) організацій, які зосередили свою діяльність на забезпеченні потреб їх членів та на підвищенні загального рівня життя людей. Однак навіть такі, здавалося б схожі, об'єднання громадян є досить різними за своєю суттю, тому потребують детального вивчення та аналізу. Неприбуткові організації часто називають третім сектором економіки через те, що вони відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку будь-якої держави. Вони виконують багато важливих функцій у різних аспектах суспільного буття – культурі, освіті, науці, спорті, а також в сферах благодійності та духовності. Таким чином задовольняються нематеріальні потреби громадян та ефективно перерозподіляються суспільні блага.

Неприбуткові організації порівняно з державними агенціями та комерційними компаніями мають ряд суттєвих переваг. За рахунок своєї незалежності та високої ефективності вони мають змогу реально допомагати соціально незахищеним верствам населення, знижувати загальний рівень бідності, забезпечувати догляд за людьми, що потребують допомоги – дітьми, людьми літнього віку, інвалідами, переселенцями чи постраждалими від війни, епідемії та стихійних лих.

Але діяльність неприбуткових організацій теж вимагає певного контролю та регулювання, якого в даний момент часто недостатньо як з боку держави, так і з боку самих громадян. Найбільш дієвим інструментом в цьому випадку

виступає соціальний аудит, який може запропонувати шляхи вирішення великої кількості соціально-економічних проблем, що наявні у суспільстві. Трансформації, що відбуваються в українській суспільно-політичній сфері, сприяють формуванню нових та вдосконаленню старих форм різного роду контролю за діяльністю організацій з різних сфер. При цьому методи управління будь-якими організаціями мають вибиратися обґрунтовано та спиратися на реальні і об'єктивні дані щодо суспільного розвитку різних соціальних об'єктів.

Так, разом з держаним аудитом, що найчастіше проявляється у аналізі фінансової звітності, розвивається незалежний соціальний аудит. З його допомогою керівники організацій та інші зацікавлені сторони можуть отримувати достовірну інформацію щодо діяльності певної організації, а також фінансових та соціальних результатів такої роботи. При цьому соціальний аудит як явище недостатньо вивчений та представлений навіть зарубіжними вченими, а в Україні питаннями його теоретичного осмислення та практичного застосування займалася зовсім невелика кількість вчених.

Серед зарубіжних вчених, що розробляють дану проблематику, варто звернути увагу на наукові праці Ж. Інгалеса, М. де ля Корд, У. Ландьє, а серед вчених країн колишнього СРСР – А. Жукова, В. Кисельова, Ю. Попова, О. Шулуса, В. Мешкова. В цих роботах були досить детально описані та проаналізовані теоретичний базис соціального аудиту, основні його види, принципи та механізми реалізації.

Вивченню аудиту як комерційної діяльності на українських теренах присвячені роботи М. Білухи та Ф. Бутинця. Однак все ще не існує достатньої кількості комплексних досліджень розвитку системи аудиту соціально-економічних процесів, методів та методик соціального аудиту в Україні. О. Мазурик, Л. Полякова, Н. Демків та О. Руденок присвятили не одну свою роботу дослідженню та опису окремих аспектів формування соціального аудиту в Україні. Втім досі залишаються нерозглянутими можливості застосування соціального аудиту до аналізу діяльності громадських організацій (ГО).

В свою чергу, є багато вчених, які займаються дослідженням проблем ГО. Так, Ф. Бородкіна, Л. Сідельнік, М. Кемпайнен, Дж. Волш, Б. Франко, Г. Вольман, Г. Бенджамін, Р. Крамер та інші зосередили свою увагу на проблемах сталого розвитку і ефективного функціонування неприбуткових організацій (НПО); описали їх соціально-економічний потенціал; запропонували механізми підвищення ефективності їх діяльності; розробили дієві інструменти забезпечення партнерських відносин із державою; визначили роль НПО у становленні громадянського суспільства. Серед українських науковців, що досліджують сферу неприбуткових організацій варто виділити М. Батуріну, В. Бодяко, Ю. Гольську, Л. Гусарову, Л. Єгорову, Ю. Котлову, Ю. Слободяник, В. Шаталіна та інших. Завдяки їх зусиллям в українській науковій літературі розробляється проблематика обліку та контролю діяльності українських НПО. Втім, у роботах вказаних дослідників відсутні конкретні методики оцінювання діяльності громадських, у тому числі неприбуткових організацій.

Отже, **наукова проблема** полягає у протиріччі між недостатністю знань про способи застосування соціального аудиту для оцінювання соціального ефекту діяльності сучасних українських молодіжних неприбуткових організацій та нагальною потребою в такій оцінці з огляду на зростаючий вплив громадянського суспільства.

Об'єкт дослідження. Соціальний аудит як сучасна діагностична технологія.

Предмет дослідження. Специфіка застосування методів соціального аудиту для оцінювання соціального ефекту діяльності сучасних українських молодіжних неприбуткових організацій.

Мета дослідження – розробка моделі вимірювання соціального ефекту діяльності молодіжних неприбуткових організацій сучасної України.

Для реалізації мети будуть виконані такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан і тенденції розвитку соціального аудиту як сучасної діагностичної технології;

2. Виявити можливості методів соціального аудиту для оцінювання діяльності громадських організацій;
3. Розглянути діяльність українських неприбуткових організацій з точки зору їх впливу на соціально-політичне життя суспільства;
4. Описати можливості та обмеження різних методів соціального аудиту, що використовуються при оцінюванні соціального ефекту діяльності неприбуткових організацій;
5. Проаналізувати ключові аспекти діяльності Всеукраїнської громадської організації «Фундація регіональних ініціатив».

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі були використані такі методи як аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення, історичний метод.

Структура дипломної роботи. Дана дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, додатків та переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ ЯК КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ

1.1. Теоретичні передумови виникнення та розвитку соціального аудиту

Термін «соціальний аудит» з'явився у науковій літературі не так давно, однак в наш час досить активно використовується вченими. Вперше термін був застосований професором економіки Стенфордської школи бізнесу на ім'я Т. Крепс у 1940-х рр. ХХ століття. Також залишились документальні підтвердження того, що американський вчений Х. Боуен опосередковано розглядав соціальний аудит та перспективи його використання у своїй роботі «Соціальна відповідальність бізнесу». Однак цілісна концепція була запропонована Ж. Умблом в роботі «Соціальний аудит на службі менеджменту виживання», де автор розглядав здатність аудитора впливати на працівників певного підприємства. В результаті ідеї першопрохідців поширилися світом, а в Західній Європі знайшлося досить багато науковців, які зацікавилися соціальним аудитом в контексті його практичного застосування. Крім того, вчені намагалися теоретично осмислити та описати сферу соціальних відносин в країнах з ринковою економікою, устрій яких зазнав серйозних змін після Другої світової війни.

Однак для повноти розуміння поняття соціального аудиту доцільним буде розгляд його теоретичних засад через теорію соціального контролю, концепції соціальної довіри, соціальної відповідальності в цілому та соціальної відповідальності бізнесу зокрема, соціального партнерства тощо. Теорія соціального контролю почала розроблятися в ХІХ столітті Г. Тардом у роботі «Комунікація і соціальний вплив». За визначенням вченого, соціальний контроль – це засіб, інструмент повернення осіб з антигромадською поведінкою до суспільно значущої діяльності, до поведінки, що відповідає загальноприйнятим соціальним нормам [Ольшанский, 2002: с. 134-148].

Також значний вклад у визначення «соціального контролю» зробили й представники класичної соціології О. Конт, Г. Спенсер, К. Маркс, Е. Дюркгейм, М. Вебер тощо. Навіть без використання конкретно даного терміну, велика кількість зусиль науковців була витрачена на вивчення соціального порядку, соціальних взаємодій та їх координації, застосування різного роду норм та обмежень у суспільстві, де існувало класове розшарування та активно підтримувався владою такий стан соціуму. Тобто, соціальний контроль можна вважати онтологічною проблемою соціології.

Серед сучасних науковців поширене визначення соціального контролю як процесу і соціального механізму спостереження з метою забезпечення функціонування соціальної системи відповідно до прийнятих норм, а також підтримки соціально прийнятних зразків поведінки [Тощенко, 2009: с. 252]. Так, вважається, що досягти соціального контролю можна завдяки вдалому поєднанню покірності, примусу та опанування соціальних норм та цінностей.

Не варто забувати також про соціальну довіру, яка відіграє одну з найважливіших ролей у формуванні соціальних зв'язків як вертикальних, так і горизонтальних. Вона безпосередньо впливає на відтворення всього соціального у суспільстві, тобто соціуму як такого. Крім того, соціальна довіра є складовою соціального капіталу, в той час як соціальний аудит можна вважати засобом для його примноження. Зараз для повноти розуміння соціальну довіру зазвичай розглядають одразу в трьох вимірах: як характеристику відносин, як особистісну характеристику та як культурну складову соціуму. При цьому довіра виступає як передумовою, так і наслідком співпраці окремих індивідів, груп чи організацій [Кузьмук, 2015: с. 42-46.].

Становлення соціального аудиту багато в чому завдячує концепції соціальної відповідальності. Поняття соціальної відповідальності бере свій початок в теорії М. Вебера, який досить детально розглядав соціально відповідальну поведінку людини в суспільстві. Він вважав, що ключовим моментом такої поведінки є об'єктивна вмотивованість самої людини. Однак не менш важливим фактором також є наявність інструменту для її регулювання та

унормовування згідно суспільних норм та цінностей [Мазурик, 2014: с. 173]. Є. Сірий на основі аналізу різних підходів до визначення терміну пропонує такий варіант: «соціальна відповідальність – це обов'язок представників різних соціальних груп дотримуватися відповідних соціальних вимог (політичних, юридичних, моральних), що пред'являються індивідом, колективом, державою, суспільством» [Сірий, 2013: с.5].

Окрім соціальної відповідальності кожної окремої людини, не варто забувати також і про відповідальність певної групи людей, що належать до однієї корпорації. Її можна назвати корпоративною соціальною відповідальністю, яка на думку Ф. Алієва, зобов'язана виступати перешкодою на шляху використання сумнівних та навіть протизаконних методів ведення бізнесу, взаємодії з конкурентами, ставлення до навколишнього середовища тощо [Алієв, 2008: с. 14]. Узагальнюючи нароби зарубіжних та вітчизняних вчених, Г. Пермінова дійшла висновку, що корпоративна соціальна відповідальність – це добровільна діяльність компаній приватного і державного секторів, яка спрямована на:

- дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом,
- мінімізації шкідливого впливу на навколишнє середовище з метою вирівнювання наявних економічних і соціальних диспропорцій;
- покращення результативності бізнесу та показників прибутковості в довгостроковій перспективі;
- створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством і державою, які є важливими складовими соціальних відносин [Пермінова, 2013, с. 83].

Отже, розглянуті теорії і концепції створили теоретичні передумови для розвитку соціального аудиту та його методів. Базуючись на поняттях соціальної довіри, відповідальності та контролю вченим вдалося розробити досить цілісну та багатовимірну теорію, завдяки якій дослідження соціальних процесів в різних організаціях вийшло на якісно новий рівень.

Розглядаючи історичні аспекти розвитку соціального аудиту, варто розпочати з того, що перші практичні наробки в цій сфері з'явилися в США. Спочатку в 1940-х рр. почали проводити оцінювання різних компаній, на основі якого складалися рейтинги. Оцінка присвоювалася на основі відносин представників приватного сектору з власним персоналом, профспілками, з місцевою громадою та з представниками влади. Крім того, великого значення надавали благодійній діяльності, що безпосередньо пов'язана з соціальними інтересами місцевого населення.

Значний вплив на бізнес-сектор справило також економічне зростання 1960-1970-х років та одночасний різкий приріст виробництва, який досить негативно вплинув на суспільство:

- Зростала незадоволеність споживачів якістю багатьох товарів і послуг;
- Погіршувалися умови безпеки праці та її оплати;
- Безконтрольно погіршувався стан довколишнього середовища через шкідливі викиди та відходи виробництва.

При цьому керівники компаній часто ставали відомими завдяки неетичній поведінці, що привело в результаті до детального вивчення інвесторами та потенційними покупцями соціального клімату в фірмах: особливостей управління працівниками, рівнем їхньої кваліфікація, способами мотивації персоналу, взаємовідносинами з профспілками та іншими організаціями. Тобто у приватного сектора з'явилася реальна потреба у соціальному аудиті, який мав змогу знайти, висвітлити та представити шляхи для врегулювання різних важливих аспектів діяльності підприємств та організацій [Данилюк, 2014: с. 87].

Крім того, в суспільстві закріпилася думка про те, що конкурентна спроможність фірми напряму залежить від її позитивного соціального іміджу, над яким доводилось серйозно працювати. Так з'явилися річні звіти, важливою частиною яких була саме благодійна діяльність організацій на благо громади чи цілого суспільства. Подібні практики досить швидко стали популярними і у європейських країнах. Написання річних звітів отримало правове підкріплення

в багатьох державах і стало обов'язковим до виконання. При цьому випускалися вони не для посилення контролю з боку держави, а задля посилення соціальної відповідальності перед суспільством та довіри до компаній з боку клієнтів.

Іншою характерною рисою становлення соціального аудиту у світі можна вважати формування соціальних стандартів, які стали основою соціальної сертифікації. Беручи за основу просте визначення соціального аудиту як аналізу ефективності соціальних програм компанії і перевірки їх відповідності обраним стандартам, виявляється, що він є своєрідним інструментом менеджменту. Суть його зводиться до діагностики причин виникнення соціальних проблем, різнобічної оцінки важливості, терміновості і можливостей їх вирішення, вироблення конкретних рекомендацій з профілактики соціальної напруженості в організації, вдосконалення управління персоналом [Авраменко, 2013]. Тобто виникнення та розвиток соціального аудиту можна пояснити:

- необхідністю знизити рівень соціальної напруженості та соціальних конфліктів на різних рівнях організацій;
- формуванням нормативно-правової бази соціального аудиту як на національних, так і на міжнародному рівні;
- бажання компаній сформувати позитивний внутрішній і зовнішній імідж [Гнатюк, 2014: с. 45].

В результаті сформувались різноманітні підходи до соціального аудиту, серед яких вчені найчастіше виокремлюють:

- аудит соціальної рівноваги видатків і доходів у вигляді визначення соціальної «ціни» прибутку;
- аудит соціальної ефективності поведінки організації в обраній сфері соціального спектра проблем, наприклад, якість продукції, забруднення навколишнього середовища тощо;
- нагляд за змінами індикаторів умов праці, здоров'я працівників, трудових показників, якості трудового життя працівників тощо;

- аудит, який упроваджується органами влади та спрямований на аналіз ситуації на підприємствах із високим рівнем соціальних ризиків;
- оцінка ефективності соціальних процесів і програм управління стосовно підвищення соціальної значущості або соціального впливу на потенційні соціальні ризики [Гнатюк, 2014: с. 46].

В цілому, виникнення соціального аудиту пояснюється стрімким розвитком науково-технічного прогресу, впровадженням інноваційних технологій, появою нових організаційних форм виробництва, що зумовлюють ускладнення процесу управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та передбачають отримання своєчасної, достовірної, всебічної інформації, необхідної для ухвалення оптимальних управлінських рішень [Сисоєва, 2019: с. 49].

1.2. Поняття та сутність соціального аудиту. Методи проведення соціального аудиту та їх специфіка

У сучасному світі, що стрімко змінюється, соціальний аудит залишається дієвим інструментом, який допомагає вирішувати соціально-економічні проблеми та регулювати соціально-трудові відносини у різноманітних сферах соціального життя. Серед основних причин його широкого розповсюдження можна виділити такі:

- Людські ресурси стають вирішальним чинником діяльності будь-якого підприємства;
- Соціальна відповідальність бізнесу та держави постійно зростає разом з вимогами суспільства;
- Теорія соціального діалогу стала визначальною у сфері співпраці соціальних партнерів;
- Велика увага тепер приділяється соціальній сфері, при цьому зростає роль громадянського суспільства та некомерційних громадських організацій.

На сьогодні існує досить багато різноманітних визначень соціального аудиту, кілька з яких хотілось би для прикладу навести та проаналізувати. А. Гриненко, як експерт у галузі соціальної політики, характеризує соціальний аудит як «інструмент регулярної та всебічної оцінки соціальних відносин як усередині компанії, так і в її зовнішньому оточенні, що дозволяє зрозуміти очікування всіх зацікавлених сторін, налагодити й підтримувати діалог з ними, проаналізувати фактори соціальних ризиків і окреслити шляхи мінімізації їх впливу» [Гриненко, 2003: с. 139].

Також у науковій літературі можна зустріти визначення соціального аудиту як всебічного аналізу факторів розвитку трудового колективу; дослідження соціальних ризиків, що виникають в процесі його функціонування та підготовку рекомендацій щодо мінімізації їх впливу на діяльність організації. В такому випадку найбільш доцільним буде використання методів дослідження із соціальних наук, оскільки основним об'єктом аналізу виявляється спільнота людей [Иванова-Швец, 2008: с. 48].

В. Мешков у своїй роботі «Соціальний аудит в системі соціального управління» описує аудит в якості «системи діагностики соціально-економічних відносин, що виникають на підприємстві, в галузі або регіоні, що передбачає також аналіз ефективності діяльності органів виконавчої влади». Тобто соціальний аудит покликаний всебічно аналізувати людські відносини на мікро-, мезо- та макрорівнях та в результаті розробити ряд рекомендацій для нормалізації діяльності розбалансованої системи [Мешков, 2008: с. 2].

Так, аналізуючи та узагальнюючи все вищесказане соціальний аудит можна вважати універсальною технологією оцінки соціально-економічних показників певного соціального об'єкта та його впливу на суспільство. Соціальний аудит включає в себе цілий комплекс заходів, послідовних операцій та методів дослідження і аналізу. Об'єктом соціального аудиту є процеси та аспекти діяльності організації, що виражаються певними вимірюваними технічними та економічними показниками, та засвідчують соціально відповідальну поведінку чи її відсутність.

Предметом аудиту в такому разі виступають соціально-економічні відносини всередині організації, з одного боку, та зовнішня взаємодія з іншими суспільними формаціями – з іншого. Метою соціального аудиту ми вважаємо виявлення наявності чи відсутності соціальної відповідальності організацій та їх оцінювання [Голінач, 2014: с. 115]. Сучасний соціальний аудит виконує цілу низку важливих завдань:

- дозволяє оцінити певну організацію, аналізуючи трудові ресурси, соціально-економічні фактори, що впливають на її діяльність, та її вплив на вирішення соціальних проблем певної громади;
- демонструє силу та направленість впливу діяльності організації на суспільні цінності, цілі та завдання;
- виступає інструментом своєчасного та ефективного менеджменту, який дозволяє налагоджувати відносини як всередині організації, так і з зовнішніми партнерами;
- діагностує причини виникнення соціальних проблем в колективі та пропонує шляхи до їх вирішення;
- пропонує шляхи поліпшення ситуації, що склалася в певній організації чи за її межами; методи профілактики виникнення соціальної напруги; удосконалення способів регулювання роботи персоналу [Данилюк, 2014: с. 88].

Виходячи із вищезазначених завдань та самої сутності соціального аудиту вченими були сформульовані основні принципи соціального аудиту, до яких відносяться:

- добровільність – проведення соціального аудиту не може бути предметом нормування і стандартизації з боку владних структур;
- конфіденційність – попередня домовленість замовника та аудитора щодо нерозголошення останнім відомостей, які становлять комерційну таємницю або мають конфіденційний характер, є обов'язковою та такою, що не підлягає обговоренню;

- взаємна відповідальність сторін соціального аудиту – досягнення домовленості щодо створення умов для об'єктивного й прозорого обстеження за узгодженою методикою аудиту;
- персоніфікація спрямованості послуг – неможливість надання ідентичних результатів аудиторської діяльності кільком схожим організаціям;
- комплексність – проведення соціального аудиту спільно з іншими видами (технічним, екологічним, фінансовим, економічним, інституціональним або комерційним аудитами) [Гнатюк, 2014: с. 46].

Крім того, невпинний розвиток соціального аудиту створює підґрунтя для його різнобічної класифікації. Так, соціальний аудит можна поділити на:

Таблиця 1.1.

Класифікація соціального аудиту [Пушкар, 2012: с. 84]

Ознака класифікації	Підвиди соціального аудиту
За характером об'єктів управління	<ul style="list-style-type: none"> ● в цілому по країні ● у галузях ● у регіонах ● на підприємствах; ● в організаціях.
За ознакою періодичності проведення	<ul style="list-style-type: none"> ● поточний (за розпорядженням); ● систематичний (через визначений інтервал часу); ● одноразовий.
За ознакою повноти	<ul style="list-style-type: none"> ● повний (по установі в цілому); ● локальний (по конкретним об'єктам); ● тематичний (по проблемним об'єктам).
За ознакою передбачуваності проведення	<ul style="list-style-type: none"> ● перспективний; ● оперативний.
За місцем та роллю в управлінні соціально-економічними процесами	<ul style="list-style-type: none"> ● внутрішній; ● зовнішній.
За суб'єктами управління	<ul style="list-style-type: none"> ● керівництво; ● профспілки; ● бізнес-співтовариство; ● агентства соціального аудиту.
За функціональним змістом процедур	<ul style="list-style-type: none"> ● аудит відповідності; ● стратегічний аудит; ● аудит ефективності.

Так само, як і видів соціального аудиту, існує багато методів його проведення. Методи соціального аудиту – це сукупність прийомів, підходів, способів аналізу і вивчення соціоекономічних процесів у їх динаміці і статичності [Шулус, 2008: с. 224]. Оскільки головною ціллю проведення соціального аудиту є система соціально-економічних показників організації, то в ході аудиту доводиться виявляти цю систему, визначати причини її змін та вимірювати зв'язок між різними частинами системи.

Соціальний аудит зазвичай проводиться разом з іншими видами – технічним, екологічним, фінансовим, економічним, інституційним і комерційним, кожен з яких є невід'ємним компонентом комплексного підходу до організації ефективної роботи на підприємстві. Тому всі методи, що використовуються в ході внутрішнього соціального аудиту в конкретній організації прийнято поділяти на три групи:

- Організаційно-аналітичні, до яких відноситься перш за все аналіз кадрової документації та фінансової звітності організації. Дослідником вивчаються трудові показники, на основі яких робляться висновки про ефективність діяльності організації в цілому та персоналу зокрема. Серед них виділяють ті показники, які найсуттєвіше впливають на результативність роботи компанії;
- Соціально-психологічні – це опитування, анкетування, фокус-групи, інтерв'ю, спостереження, експерименти та соціометрія. За допомогою цих методів оцінюється задоволеність працею, ставлення працівників одне до одного та до керівництва, мотиваційні фактори та ефективність діяльності керівників організації. На основі такого аналізу пропонуються способи вдосконалення роботи керівництва та підвищення ефективності роботи персоналу;
- Економічні, що полягають у порівнянні різних соціально-економічних показників роботи компанії з нормами та нормативами, що встановлені законодавчо. Таким чином оцінюється конкурентоспроможність

організації, ефективність роботи персоналу та його внутрішнього контролю та аудиту [Сисоєва, 2019: с. 47].

В контексті нашої роботи, найбільш цікавими видаються соціологічні методи збору та аналізу інформації, що адаптуються до вимог соціального аудиту та умовно поділяються на кількісні та якісні методи.

Якісні надають досліднику глибинну інформацію про мотиви та причини певної поведінки людей. Дані, отримані таким способом, узагальнюються у вигляді документів, рекомендаційних листів, презентацій та інших інтелектуальних продуктів. Результати дослідження не можна екстраполювати на інші вибіркові чи генеральні сукупності. При цьому їх достовірність забезпечується за допомогою об'єктивності дослідників, методів триангуляції та достовірного опису зібраних фактів, думок та висловів. Основні якісні методи – це спостереження, фокус-групове інтерв'ю, глибинні інтерв'ю, експертні оцінки тощо.

За допомогою кількісних методів дослідники можуть кількісно виміряти соціально-економічні показники, за допомогою яких можна охарактеризувати стан членів групи чи організації. В результаті аналізу отриманих даних можна спрогнозувати майбутній розвиток подій, створити соціальний портрет працівника чи керівника, надати рекомендації щодо подальшого суспільного розвитку групи. Зазвичай отримані результати узагальнюються у вигляді таблиць, статистичних розподілів, шкал та індексів. Серед кількісних методів, що найбільш часто використовуються соціальними аудиторами, можна виділити напівформалізовані інтерв'ю, анкетування працівників, експеримент, бенчмаркінг, контент-аналіз та інші.

Дані отримані будь-яким з доступних методів обов'язково треба проаналізувати та узагальнити. Так, соціальний аудитор проводить аналітичну роботу, спрямовану на виявлення значимих зв'язків між різними соціально-економічними та соціальними показниками. Для цього застосовується цілий ряд аналітичних інструментів та методів аналізу даних. В результаті зростає

обґрунтованість висновків та доцільність висунутих рекомендацій [Данилюк, 2014: с. 90].

1.3. Потенційні можливості та соціально-практичне значення соціального аудиту

Соціальний аудит останніми роками став незамінним помічником керівників різноманітних організацій у боротьбі за власну ефективність, оскільки виявляє проблеми та пропонує шляхи їх максимально простого вирішення. При цьому в сучасному суспільстві існує великий запит на соціальну відповідальність, благодійність та філантропію. Підвищуючи рівень власної господарської ефективності, організації здійснюють безпосередній вплив на задоволення соціальних потреб цілих груп людей. До таких важливих потреб відносяться оздоровчі, освітні, культурно-ціннісні та інфраструктурні, оскільки вони часто лишаються за межами державних бюджетів та законопроектів або ж реалізуються виключно теоретично «на папері».

У країнах Західної Європи та Північної Америки давно не виникає запитань, для чого ж потрібен соціальний аудит. З одного боку, створення сприятливого соціального клімату в установах та організаціях задовольняє цілу низку потреб працівників та керівників, а також надає змогу впорядкувати та вдосконалити різні сфери їх діяльності. З іншого боку, зовні формується позитивний соціальний імідж компанії, який в свою чергу стимулює його соціальний розвиток та зростання ефективності та часто навіть прибутковості.

В таких ситуаціях соціальний аудит оцінює діяльність організацій з точки зору соціальної відповідальності бізнесу та пропонує ряд рекомендацій, планомірне втілення яких в життя дає досить позитивний ефект. Такі організації викликають набагато більше довіри у державних установах, бізнес-партнерів та звичайних громадян [Марушко, 2017].

Серед основних функцій соціального аудиту науковці виділяють:

- аналітичну – виявлення та систематизація причинно-наслідкових зв'язків, що виникають між самою організацією та результатами її діяльності;
- інформаційно-контрольну – пошук та збір інформації про об'єкт дослідження, а також аналіз та перевірка її достовірності, обґрунтованості, якості і повноти;
- комунікативно-діалогічну – пошук шляхів для створення ефективної співпраці між державою, бізнес-сектором та громадськістю.
- консолідуючу – узгодження інтересів всіх учасників соціальної взаємодії (держави, бізнесу, третього сектору та громадян), що призводить до об'єднання суспільства, зростання довіри до організації, залучення громадян до управлінської роботи;
- констатуючу – вивчення звітів організацій про соціальну діяльність та написання висновків про соціальну відповідальність компанії чи її відсутність;
- оціночно-діагностичну – обстеження та оцінювання стану об'єкту дослідження та його складових;
- прогностичну – дослідження майбутніх шляхів розвитку і теоретично можливих станів об'єкта, що вивчається, в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі; створення сценаріїв змін, які будуть відбуватися на об'єкті; мінімізація шкідливих наслідків діяльності;
- проектувальну – написання та представлення рекомендацій по роботі працівників та керівників для якнайшвидшого та якнайпростішого досягнення бажаних соціально-економічних цілей, враховуючи інтереси та вимоги інших владних структур;
- регулятивну – коригування напрямків соціальної діяльності організації відповідно до міжнародних та національних вимог та стандартів задля створення позитивного іміджу компанії та потрапляння її у рейтинги соціально відповідальних установ;

- світоглядно-аксіологічну – створення нової чи вдосконалення старої шкали цінностей працівників та керівників, формування корпоративної культури, що відповідає вимогам нового часу;
- управлінську – забезпечення досягнення мети, яка була поставлена на початку проведення соціального аудиту, та створення теоретичного базису для подальшого сталого функціонування та розвитку організації [Мазурик, 2013: с. 80].

Зважаючи на величезну кількість потреб, які може задовольнити якісний соціальний аудит, шляхи його розвитку у світі, що стрімко змінюється та розвивається, майже безмежні. Перш за все, всі суспільні структури та організації повинні усвідомити його значимість та здатність стимулювати реальні зміни як всередині компанії, так і у взаємодії з зовнішніми агентами. У всьому світі повинен бути сформований ринок комплексного соціального аудиту, який задовольнить потреби потенційних замовників. При цьому не варто забувати про просвітницькі місії серед керівників різноманітних організацій, оскільки нововведення їм досить часто даються дещо важко.

За допомогою соціального аудиту будь-яка компанія отримає можливість потрапляти до соціально відповідальних бізнес-рейтингів, брати участь у конкурсах соціальних звітів чи претендувати на премії для найбільш соціально відповідальних компаній. Тобто ще один шлях розвитку соціального аудиту ми вбачаємо у його впровадженні в нормальне функціонування різних організацій для досягнення ними максимальних результатів як в економічній, так і в соціальній сферах.

Наступним пунктом є покращення взаємодії із засобами масової інформації, оскільки таким чином можна ефективно просувати ідею необхідності соціального аудиту в широкі кола. Громадська думка формується на основі різноманітних публікацій, спеціальних рубрик, програм та ток-шоу, які можуть досить легко сформувати в соціальній свідомості запит на соціальний аудит та усвідомлення його необхідності.

Окрім того не варто забувати про законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність соціальних аудиторів. Підготовка кадрів, розробка та затвердження індикаторів аудиту має відбуватися на державному рівні за активної участі бізнес-сектору та неприбуткових організацій, оскільки для них питання соціального аудиту є такими ж нагальними [Сірий, 2013: с. 66]. Підводячи підсумки, можемо виділити ряд факторів, які сприяють підвищенню значимості інституту соціального аудиту в сучасних суспільствах:

- орієнтація політичних, економічних та адміністративних реформ на соціальну сферу та проблеми її функціонування;
- зацікавленість представників усіх сфер господарської та суспільної діяльності, а також усіх верств населення у зростанні якості життя;
- бажання консолідувати суспільство;
- прагнення знищити чи мінімізувати соціальну напруженість та створити шляхи профілактики її виникнення у майбутньому;
- створення бізнес-сектору, який несе соціальну відповідальність за свою діяльність;
- перерозподіл та оптимізація соціальних бізнес-інвестицій;
- визнання правової та моральної легітимності усіх власників підприємств і компаній, які є соціально відповідальними та економічно ефективними;
- створення шляхів для подолання патерналізму і утриманства, усвідомлення важливості формування особистої відповідальності за свій вибір [Голінач, 2014: с. 117].

При цьому говорячи про функції соціального аудиту, неможливо не згадати про його дисфункції, тобто перепони на шляху до його запровадження в широку практику. Найперша проблема, що реально існує в сфері соціального аудиту – це складнощі в комунікації аудиторів та їх потенційних замовників. Соціальний інститут не може розвиватися в суспільстві, в якому немає для цього соціального запиту. Однак реально може статися так, що соціальний аудит перестане бути затребуваним у деяких суспільствах, наприклад, з суворим комуністичним чи авторитарним режимом.

Іншою досить суттєвою проблемою є організаційні недоліки соціального аудиту – нестача кваліфікованих працівників; відсутність стандартизованої їх підготовки; нестача чи застарілість матеріальних засобів, без яких процес аудиту неможливий. Через такі недосконалості псується загальний імідж та образ, що формується про соціальний аудит у суспільстві, через що попит на нього також може спадати.

Ще однією дисфункцією ми вважаємо відсутність змістовності соціального аудиту, оскільки реально існує проблема невизначеності мети діяльності соціальних аудиторів; процедур та методик, на яких вони повинні базувати свою роботу; неясність функцій та можливостей аудиту. Крім того, експерти відзначають досить низький рівень довіри у суспільстві до перевіряючих та контролюючих установ, що також призводить до зниження затребуваності соціального аудиту у суспільстві [Мазурик, 2013: с. 83].

Наступною проблемною стороною можна вважати відсутність фінансування соціального аудиту, оскільки держава зосереджує свою увагу на правових та фіскальних механізмах регулювання діяльності різних організацій. При цьому соціальний ефект від їх роботи лишається поза увагою чиновників. Більшість спроб розвивати інфраструктуру, освіту чи науку є виключно ініціативою керівників цих організацій, тоді як оцінювання ефективності цих зусиль не проводиться взагалі.

Також на заваді незалежного соціального аудиту стоять корупційні схеми, які досить розповсюджені в благодійних фондах і організаціях та навіть в бізнес-секторі. Непоодинокі випадки, коли фонди створюються виключно «де-юре» для уникання сплати податків чи отримання певних пільг. При цьому жодна суспільна проблема не вирішується. Звісно, соціальний аудит викрив би будь-які спроби махінацій та зловживань владою, тому недоброчесні керівники не зацікавлені в діяльності такого роду [Марушко, 2017].

Однак розчаровуватись не варто, соціальний аудит вже став частиною суспільства, виступаючи в якості регулюючого елемента як цілої системи, так і окремих її елементів. З його допомогою підтримується актуальний соціальний

порядок та непомітно запроваджуються необхідні соціальні зміни в різних організаціях та групах людей. Разом з більш широким розповсюдженням практик громадського контролю, соціальної відповідальності бізнесу, влади і громадянського суспільства, соціальний аудит все глибше проникатиме у всі шари суспільного буття.

В ньому закладені потенційно надзвичайно широкі можливості контролю, узгодження та затвердження дій і рішень щодо різноманітних соціальних проектів, які реалізуються на всіх рівнях соціальних взаємодій. При цьому соціальний аудит надає можливість ефективного та швидкого зворотного зв'язку, який сприяє розбудові соціальних технологій та розвитку методів соціальної діагностики.

Висновки до першого розділу

В ході написання першого розділу даної роботи нами були виконані два основні завдання – відстеження процесу виникнення та розвитку соціального аудиту та виявлення специфіки різних методів соціального аудиту. Для цього було вивчено та проаналізовано близько 20 джерел, що в результаті дало нам досить чітке розуміння ситуації, що склалася.

Так, для визначення соціального аудиту як соціального явища довелося звернутися до визначення ще декількох важливих понять таких як соціальний контроль, соціальна довіра та соціальна відповідальність. Це пов'язано з тим, що розгляд соціального аудиту неможливий у відриві від інших важливих соціологічних термінів. В результаті детального розгляду всіх вищеперерахованих соціальних явищ ми прийшли до висновку, що соціальний аудит – це комплексна технологія, яка дозволяє не тільки оцінювати різноманітні аспекти діяльності організацій, але і пропонувати шляхи для вирішення проблем, що були виявлені.

Окрім того, в першому розділі була розглянута досить об'ємна та детальна класифікація різних видів аудиту для кращого його розуміння,

перераховані та пояснені функції, які він виконує в суспільстві. Базуючись на основних його можливостях та обмеженнях, нами були описані переваги, які регулярно та ефективно проведення соціального аудиту надає різного роду організаціям. При цьому в ході самого процесу використовується величезна кількість різноманітних методів як із соціальних наук, так і з економічних. Ми зосередили свою увагу на розгляді соціально-психологічних методів отримання та аналізу інформації, оскільки вони представляють найбільшу цінність в рамках нашої роботи.

При цьому виявлено було, що соціальний аудит найкраще проводити в комплексі з іншими видами аудиту, які можуть бути організовані на підприємстві. Таким чином можна суттєво вплинути на показники ефективності та реально оцінити як фактичні результати діяльності організацій, так і соціальні ефекти, що були досягнуті. Досить цікавим виявився пошук та опис дисфункцій соціального аудиту, більшість з яких пов'язана з недостатністю теоретичного осмислення терміну та практичного використання різних процедур та методик.

На основі всієї інформації, що була розглянута та проаналізована в ході написання першого розділу, можна зробити висновки про перспективи подальшого розвитку соціального аудиту. Так, ми вважаємо соціальний аудит дійсно цікавою та ефективною технологією, яка за умов правильного її використання, принесе організації реальну вигоду.

РОЗДІЛ 2. НЕПРИБУТКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК РУШІЙНА СИЛА ЗМІН В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Особливості функціонування неприбуткових організацій в сучасній Україні

Неприбуткові організації – це явище для українського суспільства не нове, однак недостатньо вивчене. Перш ніж давати визначення поняття «неприбуткова організація» варто попередньо розглянути термін «громадянське суспільство». Саме він є основоположним при розгляді та аналізі будь-якої сфери демократичного державного устрою, оскільки дає можливість зрозуміти походження державної влади, способи її легітимізації тощо.

За часи своєї незалежності Україна досить суттєво зміцнила демократичні процедури та створила багато ефективних демократичних інституцій. Уже майже 20 років на теренах нашої держави формується громадянське суспільство, яке визначають як «сукупність сформованих на добровільних засадах громадських об'єднань (інституцій), які діють на засадах самоврядування і за посередництвом яких індивіди реалізують належні їм невід'ємні права і свободи» [Петришин, 2006: с.8].

Громадянське суспільство – це комплексний соціальний культурний та політичний феномен, що складається з соціальних інститутів, практик, цінностей та чеснот громадян. Його основою є система соціальних інститутів, що допомагає людям реалізовувати їхні права, свободи та інтереси, задовольняти потреби та залучатися до державного управління:

- Добровільні громадські організації та громадські рухи;
- Громадська думка як соціальний інститут;
- Незалежні засоби масової інформації, які формулюють та оприлюднюють громадську думку;
- Вибори та референдуми, коли вони служать засобом формування та виявлення громадської думки та захисту групових інтересів;

- Структурована та інституалізована політична опозиція;
- Залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи (як-то суди присяжних, народні правоохоронні дружини) [Колодій, 2001: с. 51].

До важливих соціальних практик, що притаманні громадянському суспільству зазвичай відносять в першу чергу яскраво виражену громадянську активність людей та активну діяльність громадських об'єднань і рухів. В такому суспільстві люди прагнуть бути максимально залученими до всіх подій, що відбуваються, а їхня громадсько-політична активність не обмежується участю у виборах.

Крім того, важливими соціальними практиками є прагнення створювати ініціативні групи для вирішення нагальних потреб та підвищувати власну обізнаність в сфері суспільно-політичного життя. Також не варто забувати про невід'ємну складову демократії – наявність та реалізованість правової культури. При цьому важливою є здатність людей взаємодіяти з правозахисною та судовою системами, організувати діяльність незалежних правозахисних недержавних організацій та лобіювати суспільно значимі ініціатив.

Третьою ознакою громадянського суспільства можна вважати суспільні цінності та чесноти, що притаманні його членам – плюралізм, толерантність, довіра до співвітчизників та суспільних інститутів, здатність до компромісів, самоповага, ввічливість, громадська солідарність та взаємодопомога [Степаненко, 2001: с. 170].

Можна зробити висновки, що до структури громадянського суспільства відносяться усі види суспільних відносин, що регулюються соціальними інститутами: політичні, економічні, соціальні, релігійні, сімейні, культурні тощо. При цьому до усіх галузей життя безпосереднє відношення мають неприбуткові організації. Їх діяльність зосереджена не на здобутті прибутку, а на вирішенні соціальних проблем через перерозподіл та примноження матеріальних, фізичних, інтелектуальних та культурних ресурсів.

Однак в сучасному українському суспільстві існує ряд причин, через які НПО не можуть ефективно функціонувати в повній мірі, виконувати всі вищенаведені функції та активно розвивати свою мережу. Перш за все це пов'язано з тим, що громадянське суспільство не сформоване в повній мірі, часто виникають політичні та економічні кризи та нестабільність. Окрім того люди мають обмежений доступ до інформації, що є обов'язковою для участі у прийнятті важливих державних рішень. Також суттєвий вплив на громадянську активність справляє факт невпевненості людей в власних силах, брак корисних навичок та компетенцій.

Під час більш детального аналізу проблеми можна помітити, що українському суспільству притаманна підданська політична культура, що не передбачає активної участі в громадських справах. Певний вплив на ситуацію має також брак довіри до суспільно-політичних інститутів та недостатність ресурсів, необхідних для громадської активності. До таких ресурсів найчастіше відносяться час та матеріальні активи [Бабинов, 2006: с. 221-244].

В демократичних же суспільствах з високою соціальною свідомістю громадян НПО утворюють цілу мережу, що проникає в політичну сферу, освіту, науку, культуру, спорт, медицину та охорону природи. При цьому зазвичай вони тісно взаємодіють як з бізнес-сектором, так і з державними агенціями для якнайбільш ефективної роботи та максимальної реалізації всіх заявлених завдань, до яких найчастіше відносяться:

- вирішення соціальних завдань, проблем та викликів;
- захист прав і свобод громадян;
- забезпечення професійного вдосконалення працівників різних галузей і розвитку наукових знань в різноманітних сферах;
- участь у політичному житті на рівні місцевого самоврядування чи на загальнодержавному рівні;
- забезпечення свободи віросповідання та відправлення релігійних обрядів (релігійні організації);
- організації дозвілля тощо [Халецька, 2010: с. 2].

Окрім того, розгалужена та реально працююча система НПО допомагає здійснювати контроль за діями урядовців, впливати на важливі державні рішення, забезпечувати участь широких кіл громадськості в обговоренні нагальних питань. Тобто НПО виступають в якості незалежного та незаангажованого посередника між громадянами та представниками владних структур. Крім того, своєю діяльністю вони забезпечують існування дієвого механізму забезпечення легітимації владних рішень на місцевому та національному рівнях.

Однак проблема полягає в тому, що в науковій літературі досі немає конкретного визначення неприбуткових організацій. Британський дослідник НПО пропонує таке визначення: «самокероване об'єднання людей, засноване на добровільних засадах, для досягнення спільної вигоди шляхом спільних дій». Також вчений розглядає НПО з точки зору їх соціального впливу на суспільство, зазначаючи, що це «соціальна сила, яка забезпечує інтеграцію окремих індивідів у суспільство, сприяє єдності і згуртованості суспільства; а також виступає способом зняття напруги між потребами громади, соціальною політикою і соціальним забезпеченням» [Галабурда, 2001: с. 27].

При цьому можна виділити ряд характерних особливостей, що притаманні всім неприбутковим організаціям:

- недержавні та неурядові;
- незалежні як від держави, так і від бізнесу;
- неприбуткові та некомерційні;
- засновані на добровільній активності громадян;
- часто благодійні та філантропічні [Гура, 2014: с. 25].

Тобто, узагальнюючи все вищенаведене можна дати таке визначення неприбуткових організацій – це добровільне об'єднання громадян для задоволення і захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших інтересів, що не ставить за мету отримання прибутку від своєї діяльності [Льїна, 2009: с. 54].

Надання соціальних послуг неприбутковими організаціями має певну специфіку і характеризується такими особливостями. Наприклад, для більшості НПО характерним є набагато нижчий рівень формалізації та бюрократизації процесів всередині організації, порівняно з державними агенціями. Крім того, в недержавних організаціях створюються та налагоджуються ефективні процеси самоврядування, які фактично не існують в бізнесі чи в державному секторі.

Для демократичного українського суспільства важливим є факт залучення до прийняття та реалізації рішень найактивніших представників цільової групи, на яку орієнтована діяльність НПО, тобто самих громадян. При цьому дії НПО базуються не на уявленнях керівництва про стан речей у певних сферах, а на реальних потребах громади. Також варто відмітити, що в ході будь-якої діяльності недержавної організації всі зусилля її учасників можуть бути зосереджені на наданні послуг, які матимуть найбільший соціальний ефект в цільовій групі. А завдяки тому, що послуги від членів НПО є необов'язковими, коло клієнтів досить вузьке та спеціалізоване.

В цілому, можна говорити про те, що комплексний, системний та індивідуалізований підхід до роботи дозволяє НПО не тільки вирішити певну проблему клієнта, але і забезпечити його особистісне зростання, щоб ситуація не повторювалася в майбутньому. В результаті ефективної діяльності мережі НПО позитивні зміни часто можна помітити не тільки у конкретної людини чи соціальної групи, але і в усьому суспільстві. Це пов'язують з тим, що люди безпосередньо зацікавлені в результатах своєї роботи. Тому ефективність їх діяльності набагато вища, порівняно з роботою державних установ чи благодійних акцій від представників бізнес-сектору [Когут, 2016: с. 205].

Незважаючи на те, що мережа НПО активно розвивається в Україні, вчені все ще не виробили єдиного підходу до класифікації таких установ. Ми вважаємо доцільним в першу чергу розподілити НПО на групи в залежності від її основних функцій:

- функція мобілізації дозволяє залучати, перерозподіляти та використовувати фінансові джерела та інші ресурси для рішення якихось проблем. В Україні такий тип НПО зустріти досить важко;
- філантропічна (дискреційна) функція дозволяє надавати допомогу нужденним на власний розсуд, лишаючись на певній соціальній відстані від її отримувача. Так, бізнесмени зі значними статками створюють волонтерські організації, через які задовольняють потреби інших людей;
- посередницька функція дає змогу встановлювати та підтримувати зв'язки з іншими установами, а також виконувати функції представника в разі необхідності. В Україні до НПО такого типу можна віднести спілки молодіжних організацій та асоційовані структури, що знаходяться під непрямим підпорядкуванням певних бізнес-структур;
- функція соціальної солідарності дозволяє залучати до діяльності в НПО представників цільової аудиторії, на яку спрямована діяльність. Це можуть бути об'єднання ветеранів, інвалідів, органи студентського чи місцевого самоврядування тощо;
- функція видозмінення, яка допомагає НПО в ході своєї діяльності змінювати певні ситуації, поведінки чи ставлення людей до певних питань. Найчастіше такою роботою займаються екологічні, виховні, дитячі, громадсько-політичні організації [Кулініч, 2008: с. 9].

Найбільш повна класифікація українських громадських організацій наведена у Національному класифікаторі України «Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД)». Так, до НПО відносяться:

- Благодійні фонди та організації, основна діяльність яких спрямована на надання різного роду послуг (соціальних, реабілітаційних, спортивних), правової допомоги та просвітницької діяльності в сферах екології, освіти, науки, культури та спорту;
- Творчі спілки, що об'єднують професійних працівників із галузей культури та мистецтва для здійснення творчої діяльності, захисту прав та

інтересів членів групи, розвитку культури та мистецтва шляхом залучення молоді;

- Політичні партії, які спрямовують свою діяльність на формування та вираження політичної свідомості та волі людей, сприяють їх участі у виборах, референдумах та інших політичних заходах;
- Пенсійні фонди, які мають за мету накопичення пенсійних внесків громадян та їх регулярні виплати;
- Кредитні спілки, створені фізичними особами для задоволення потреб їх членів у взаємному кредитуванні;
- Релігійні організації, які займаються просвітницькою, благодійницькою та господарською діяльністю;
- Професійні спілки, що захищають права та трудові, соціальні та економічні інтереси працівників певних установ [КВЕД, 2010].

З точки зору представників соціальних наук найбільш доцільним є розподіл НПО в залежності від їх соціальної основи, тобто тієї соціальної групи, чий інтереси організація представляє. Так, етнічні НПО об'єднують представників національних меншин, що прагнуть зберігати та розвивати свою етнічну самобутність. Гарним прикладом національно-культурні товариства євреїв, кримських татар чи угорців;

Демографічні НПО виступають за права та інтереси певних груп, розділених за статеві-віковими чи соціально-демографічними ознаками. До них відносять жіночі, чоловічі, дитячі, молодіжні, творчі та ветеранські об'єднання. Професійні НПО зосереджують свою діяльність на ефективному представництві своєї цільової аудиторії та захисті прав та інтересів членів групи. Сюди найчастіше відносять професійні спілки, об'єднання роботодавців або найманих працівників.

Благодійні організації займаються збором та перерозподілом соціальних ресурсів та благ для задоволення потреб та інтересів окремих категорій осіб чи суспільства в цілому. Територіальні НПО зазвичай утворюються та працюють в окремих адміністративно-територіальних одиницях держави та спрямовують

свою діяльність на вирішення питань місцевого значення. Можуть згодом виходити на загальнодержавний рівень та активно співпрацювати з державними соціальними службами.

При цьому фактично неможливим є функціонування НПО окремо від державних установ, представників бізнес-сектору чи фондів різних вітчизняних та закордонних утворень. Сучасні НПО все частіше вступають у взаємовигідні партнерські відносини з представниками інших секторів господарської діяльності для збільшення ефективності власного функціонування. Представлена на рисунку зовнішньо-комунікаційна модель українських неприбуткових організацій відображає різні аспекти взаємодії НПО з державними агенціями та бізнес-сектором.

Рисунок 2.1. Зовнішньо-комунікаційна модель українських неприбуткових організацій [Горбовська, 2018: с.11]

В цілому, можемо говорити про те, що сфера діяльності НПО є досить широкою, однак недостатньо визначеною та вивченою. Основою українських громадських організацій є громадянська активність кожної окремої людини та їх прагнення проявляти ініціативність, включатися у соціальні об'єднання та працювати на благо суспільства, не отримуючи за це фінансової винагороди. Так громадяни мають змогу як задовольнити власні інтереси, так і

задовольнити потреби чи захистити права людей, які цього нагально потребують.

При цьому важливим є їх усвідомлення власної соціальної відповідальності, підтримка ініціативності та громадської активності. Остання визначається науковцями як така якість особистості, що формується та постійно розвивається, базуючись на культурних установках, ціннісних орієнтаціях та правових нормах. Виявляється вона в прагненні людини знайти та зайняти власне місце у процесі державотворення у якості спостерігача, оцінювача, безпосереднього учасника тощо. Так, до функцій громадянської активності відносяться:

- управлінська функція – здійснення впливу на рішення, які приймаються в суспільстві;
- функція діяльності – участь у розробці законів або розпоряджень; зміна або відхилення правових актів;
- посередницька функція – артикуляція групових та суспільних інтересів;
- функція розвитку – самовдосконалення окремих громадян та їх об'єднань [Саврасова-В'юн, 2009: с. 181-198].

В суспільствах, що проходять через суттєві зміни та трансформації, колишні традиції формування та підтримки громадянської активності можуть втрачати свою попередню ефективність. Невід'ємною складовою громадської активності народу є участь молоді у політичному житті країни, яка, на жаль, в Україні виявляється досить слабко. Серед основних причин такої ситуації вчені виділяють соціально-демографічні проблеми (такі як демографічна криза чи міграція), неефективність державної молодіжної політики, відсутність єдиної мети у різних представників молодіжного руху, появу та розвиток контркультурних молодіжних організацій.

Однак незважаючи ні на що, деяка частина молодих людей звертається до громадської активності та політичної участі як до способу самореалізуватися, самоствердитися, потрапити в політичну систему, а в майбутньому в політичну еліту. Такі прагнення впливають на молодь досить позитивно, оскільки вона

соціалізується, активно прокачує різноманітні вміння та навички, а також набуває унікального досвіду державного управління чи громадського контролю за владою. Пізніше такі люди можуть ставати засновниками різноманітних високоефективних громадських організацій [Конюх, 2018: с. 31].

2.2. Вплив діяльності молодіжних неприбуткових організацій на різні сфери суспільного життя молоді

В українському суспільстві на сьогодні як ніколи актуальною є проблема стимулювання громадян до політичної участі, яка може виконуватися різними шляхами. Перший шлях – це запровадження на державному рівні різного роду проектів та програм для формування прямої демократії та передачі влади «на місця» – регіональний та місцевий рівень. Такий процес може відбуватися шляхом створення громадських дорадчих комітетів, організації відкритих громадських слухань чи запровадження механізму соціального моніторингу з боку громадян.

Другий шлях – це вплив на підростаючі покоління через освіту і виховання громадян. Одним із способів реалізації цієї місії є заохочення та підтримка створення та функціонування молодіжних громадських організацій. Саме вони часто стають ефективними посередниками між молодими людьми та державним апаратом та одним із інститутів соціалізації підростаючих поколінь.

Молодіжні неприбуткові організації виступають одним із важливих суб'єктів державної молодіжної політики, оскільки вони займаються захистом прав громадян та реалізують різноманітні інтереси молоді. Зазвичай членами таких громадських організацій стають активні молоді люди, які прагнуть змінити ситуацію, що склалася, покращити власне життя та життя своїх співвітчизників. Так, американських вчений Дж. Фішер вважає НПО незалежним сектором, який зрештою стає ключовим у процесі створення взаємозв'язків між народом та державою. Тому молодіжні незалежні організації

можна вважати проміжною ланкою між державними агенціями та самою молоддю [Гожієнко, 2018: с.30].

За роки незалежності в Україні сформувалося досить багато молодіжних організацій, що діють на засадах добровільності вступу, рівноправності всіх членів групи, а також законності та самостійного врядування. По суті такі угруповання є наслідком об'єднання певної соціальної групи, що мають спільні ідеї та бажання. Члени такої груп прагнуть виконувати в суспільстві певну місію, вирішуючи соціальні проблеми та досягаючи власної мети.

Процес утворення молодіжної неприбуткової організації досить простий. Для початку засновникам треба зібрати команду як мінімум із 3-5 чоловік, що бажають бути залученими до громадської організації задля вирішення певних соціально-політичних завдань. Варто розуміти, що інституалізація молодіжної громадської організації необхідна не тільки для її системної роботи і залучення певних коштів для реалізації власних проєктів, але і для того, щоб включитися в політичний процес, впливати на рішення місцевої влади та взаємодіяти з представниками бізнес-структур.

Наступним кроком є створення безпосередньо громадської організації, що передбачає вибір статусу юридичної особи (чи його відсутність); проведення установчих зборів та заповнення Протоколу установчих зборів засновників громадської організації; вибір найменування НПО; формулювання та затвердження Статуту громадської організації, відповідно до українського законодавства. Потім громадську організацію треба зареєструвати, якщо вона має статус юридичної особи. Для цього треба звернутися з пакетом документів до Реєстраційної служби відповідного управління юстиції за місцезнаходженням громадської організації. Без статусу – необхідно лише повідомити державу про її заснування через ту саму службу [Глебушкіна, 2015: с. 8-15].

Таким чином, створюються всі українські молодіжні неприбуткові організації. Неминучим є регулювання їх діяльності з боку держави, основні положення якого детально описані в «Доктрині молодіжної політики України».

Згідно неї, молодь визначається як особи у віці від 14 до 35 років. Молодіжні громадські об'єднання – об'єднання громадян у віці переважно до 35 років, що об'єдналися на основі спільності інтересів для здійснення спільної діяльності, спрямованої на задоволення духовних та інших нематеріальних потреб, соціального становлення й розвиток членів об'єднання, а також з метою захисту своїх прав і свобод. Дитячі громадські об'єднання – об'єднання, до яких входять громадяни у віці до 18 років і повнолітні громадяни, що об'єдналися для спільної діяльності, спрямованої на задоволення інтересів, розвиток творчих здатностей і соціальне становлення членів об'єднання, а також з метою захисту своїх прав і свобод [Доктрина, 2015].

В Доктрині зазначається, що розвиток і підтримка дитячих та молодіжних громадських об'єднань і рухів є одним із пріоритетних завдань державної молодіжної політики. Таким чином має стимулюватися громадська активність молодих людей та виховуватися цінності громадянського суспільства та правової культури. Також в документі вказано, що на даному етапі такі добровільні об'єднання відіграють недостатню роль в процесі соціалізації молоді, тому необхідно сприяти її всебічному розвитку та якнайактивнішому включенню в громадсько-політичне життя [Доктрина, 2015].

Однак вчені, що займаються вивченням та аналізом діяльності молодіжних НПО зазначають, що номінальний розгляд цих організацій як суб'єкта державної політики, певним чином підтримує та стимулює людей. Вони отримують змогу брати безпосередню участь у реалізації різноманітних соціальних програм, проектів та активностей, здійснюючи вплив на громадське життя. Але в цій сфері все ще існує багато проблем, що потребують негайного вирішення – низька активність молоді, надмірний державний контроль, недостатність фінансування тощо [Барабаш, 2004: с. 144-148].

В цілому, молодіжні НПО створені людьми, які прагнуть змін: у соціально-політичному устрої; у житті людей, які не можуть поліпшити умови свого існування самостійно; у важливих соціальних проблемах, що не можуть вирішитись на державному рівні. Таким чином молодь не тільки взаємодіє з

однодумцями, але і більш детально досліджує особливості законодавчої системи, юридичні норми в різних сферах, специфіку взаємодії з різними соціальними інститутами. Члени молодіжних НПО – це свідомі та активні громадяни, що усвідомлюють проблеми та прагнуть їх вирішення [Марушкевич, 2012: с. 52].

Важливим з цієї точки зору є розгляд функцій, що виконують молодіжні неприбуткові організації:

- Організаційна – відповідає за навчання молоді як жити в соціумі, як взаємодіяти з іншими його членами, не порушуючи їх інтересів, як задовольняти потреби різних людей;
- Виховна – передбачає формування у членів організації правової, управлінської та політичної культури, громадянської позицій та національної свідомості. Для цього використовуються психологічні методи навчання та переконання, а також залучення до різних видів діяльності для кращого їх розуміння;
- Комунікативна – пов'язана з особливостями взаємодії людей, що пов'язані членством в одній організації. Крім того, вона полягає в задоволенні інтересів різних членів організації, не нівелюючи значення жодного з них;
- Господарська – забезпечує вирішення особистих та спільних місцевих господарських питань та завдань; [Головатий, 1999].
- Опозиційна – полягає в формуванні незалежної точки зору на державні рішення. Вона включає в себе оприлюднення громадської думки та пропонування нових ідей і програм;
- Захисна – передбачає обов'язкове відстоювання інтересів та захист прав кожного з членів молодіжної НПО. Ця функція реалізовується через висловлення вимог та пропозицій, пропозицію законодавчих ініціатив, подання заяв та скарг до різних державних установ та органів;

- Кадрова – забезпечує підготовку висококваліфікованих працівників для управлінської, політичної, підприємницької та інших суспільних сфер [Барабаш, 2004: с. 154].

Однак існує ряд проблем, з якими стикається громадсько-політично активна молодь як на державному рівні, так і на місцевому. На державному рівні найчастіше виникають такі негативні фактори впливу на політичну активність молодих людей:

- відсутність належного досвіду залучення молоді та створених нею організацій до ухвалення соціально-політичних рішень;
- відсутність практики громадських обговорень та способів комунікації з владними структурами;
- несформованість молодіжного представництва в неприбуткових організаціях;
- неефективність взаємодії між різними молодіжними НПО для досягнення більш значущих результатів;
- недостатній розвиток культури комунікації на рівні окремих людей та організацій;
- нездатність молодіжних НПО ефективно відстоювати власні права та захищати свої інтереси [Гиренко, 2018: с. 24].

На місцевому рівні, де найчастіше безпосередньо функціонують молодіжні неприбуткові організації теж існує чимало проблем, що потребують вирішення. По-перше, відсутність комунального майна у власності засновників молодіжних НПО, що призводить до необхідності орендувати приміщення чи зустрічатися в місцях, що для цього непризначені. Також відсутність технічного забезпечення змушує молодь використовувати власні матеріальні ресурси у вигляді техніки (комп'ютери, ноутбуки, принтери), канцелярії тощо.

По-друге, органи місцевого самоврядування нечасто на пряму зацікавлені в діяльності громадських організацій, тому не виділяють із бюджету жодних коштів на їх утримання та розвиток. Так, для виконання статутних положень НПО доводиться брати участь у грантових програмах чи державних

молодіжних програмах, що проводяться на конкурсній основі. Незважаючи на те, що у всіх регіонах існують формальні програми підтримки молоді, вони зазвичай ухвалюються та здійснюються без залучення самої молоді.

Хоча саме місцева влада, що має змогу безпосередньо взаємодіяти з молодими громадянами, повинна виконувати інноваційну та випереджувальну функцію у процесах державотворення. Так, для молодих людей повинні бути забезпечені механізми для здобуття певного соціально-політичного досвіду та досвіду співпраці з іншими людьми в громадянському суспільстві. Крім того, зусилля місцевої влади повинні бути спрямовані на ефективну соціалізацію молоді, що включає в себе засвоєння загальнолюдських цінностей, формування патріотичних настроїв та національної і громадської свідомості та активності. Важливим є також підвищення конкурентоздатності молодих людей на ринку праці, оскільки такий підхід формує відповідальне ставлення молоді до власного майбутнього та майбутнього держави [Макашов, 2018: с. 34].

Варто також зазначити, що в сучасних демократичних суспільствах неприбуткові організації намагаються боротися з проблемами державних установ – їх бюрократизацією, недостатністю фінансування, нездатністю ефективно вирішувати соціальні проблеми та забезпечувати гармонійний розвиток всіх соціальних сфер. Окрім того, такі громадські організації безоплатно здійснюють громадський контроль за державними структурами та досить часто вказують на їхні недоліки та дисфункції [Бабкіна, 2003: с. 68].

Важливим при цьому є вирішення ряду завдань, що впливають на рівень та якість комунікації з державними агенціями. Перш за все, статутні постанови та задекларовані мета та завдання молодіжних НПО повинні відповідати державним молодіжним програмам, тобто не перетворюватися на дисфункціональні утворення. По-друге, молодіжні громадські організації мають бути не тільки врегульовані з боку держави, але і захищені.

Тобто ні державні структури, ні бізнес-установи не повинні здійснювати на НПО жодного тиску для задоволення власних потреб чи реалізації власних цілей. По-третє, обов'язковою є взаємодія державних організацій з

молодіжними громадськими для вчасного коригування проблем в діяльності кожної з них. Таким чином, ефективність їх функціонування буде максимальною, хоч ця мета в Україні поки й недосяжна [Барабаш, 2004: с. 169].

Висновки до другого розділу

В другому розділі даної магістерської роботи було виконане наступне завдання, яке ми ставили перед собою на початку роботи. Досить детально ми розглянули особливості функціонування сучасних українських неприбуткових організацій та їхнє значення для суспільства. Перш за все, було визначено безпосередній зв'язок НПО з громадянським суспільством. Проаналізована специфіка формування громадянського суспільства в Україні та його ключові ознаки. Виявлено також, що недостатньо розвинуте громадянське суспільство може створювати реальні перешкоди на шляху ефективної діяльності неприбуткових організацій.

Крім того, визначені різні підходи до трактування поняття та ключові характеристики неприбуткових організацій. Таким чином, визначено, що до неприбуткових організацій відносяться добровільні об'єднання людей, що об'єднані спільною місією, мають затверджений статут та не ставлять перед собою за мету отримання прибутку від будь-яких видів своєї діяльності.

Базуючись на такому узагальненому визначенні, нам вдалося досить детально описати основні функції, що виконують різні НПО в ході своєї діяльності, та визначити ступінь їх впливу на різні сфери життя українського суспільства. Цікавим виявився аналіз зв'язків неприбуткових організацій з державними агенціями та бізнес-сектору, в результаті якого ми побудували схему зовнішньої комунікації цих установ між собою.

Також нам вдалося визначити роль молодих людей в соціально-політичному житті суспільства та виявити зміни, що відбуваються в соціумі, під впливом їх діяльності. Так, громадська активність молодих людей в неприбуткових організаціях справляє значний соціальний ефект на різні

соціальні групи. З іншого ж боку, існує цілий ряд негативних факторів, що не дають молоді в повній мірі проявляти та відстоювати свою громадсько-політичну позицію. Та незважаючи ні на що, молодіжні громадські організації продовжують свою роботу і виконують цілий ряд важливих функцій, що також були описані в роботі.

РОЗДІЛ 3. ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЕФЕКТУ ВІД ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ

3.1. Специфіка застосування методів соціального аудиту для аналізу соціального ефекту від діяльності неприбуткових організацій

Процес управління неприбутковими організаціями – це досить складний процес, що складається з багатьох аспектів. В процесі свого функціонування НПО не приносять доходу, однак їх діяльність все одно повинна бути ефективною. Крім того, матеріальні та нематеріальні ресурси, що використовуються, повинні підлягати певному обліку та контролю як з боку самих НПО, так і зі сторони їхніх донорів, партнерів та громадськості. Для цього доцільним є застосування соціального аудиту, який досить активно використовується керівництвом різних НПО для оцінювання ефективності своєї роботи: економічної та соціальної.

В контексті соціальних наук нас більше цікавить саме соціальний ефект від діяльності НПО в цілому, та молодіжних організацій зокрема, тому на ньому ми зосередимо свою увагу. Оскільки переважна більшість громадських організацій займаються переважно наданням послуг, а не створенням матеріальних благ, основним продуктом їхньої діяльності виявляється сервіс. Його не можна згенерувати більше, ніж потрібно в конкретний період часу. При цьому у випадку тимчасової незатребуваності послуг, що надаються НПО, цінні ресурси використовуються даремно, а завдання та мета діяльності лишаються нереалізованими.

Щоб уникнути такого розвитку подій, варто уважно стежити за різноманітними факторами зовнішнього середовища: від політичної ситуації в країні до психологічного стану представників конкретної соціальної групи. Також важливим фактором, що обумовлює використання соціального аудиту, є складність вимірювання якості і кількості послуг, які були надані. Такий аналіз

може проводитися переважно лише після самого факту надання послуг та з використанням суб'єктивних показників [Савченко, 2019: с. 54].

Актуальність таких процедур обумовлюється високою конкуренцією між різними організаціями, фондами та проектами. Вони борються між собою не тільки за фінансові ресурси, але й за технічні, матеріальні, інформаційні та людські. Так, вимірний та формалізований соціальний ефект від діяльності декількох НПО може мати вирішальне значення для інвестора, що обирає новий проект для фінансування. Для самої організації регулярне проведення соціального аудиту дозволяє суттєво підвищити продуктивність та соціальну ефективність. Зазвичай конкретні дані мотивують людей до кращої роботи, а публічне висвітлення такої інформації може привабити нових волонтерів. Також результати соціального аудиту можуть справити гарне враження на державні структури та стимулювати місцеву владу до більш плідної співпраці з некомерційним сектором [Рождественская, 2015: с. 199].

Однак перш за все варто розглянути саме поняття ефективності та його складові. Так, у вузькому економічному сенсі ефективність можна трактувати як співвідношення результатів діяльності до фактичних витрат. Якщо ж говорити про більш широкий сенс, то ефективність виявляється складною категорією, що складається з п'яти різних компонентів: економічності, якості, прибутковості, продуктивності, якості трудового життя і запровадження нововведень [Синк, 1989: с. 154]. Очевидним є той факт, що вузьке трактування ефективності фактично неможливо застосувати до неприбуткових організацій, тому ми будемо дотримуватися більш широкого трактування Д. Сінка.

Серед підходів, що використовуються для оцінки ефективності результатів діяльності різних організацій варто виділити: цільовий, ресурсний та системний підхід. При застосуванні цільового підходу досліджується ступінь досягнення організацією задекларованих та запланованих завчасно результатів. При цьому не аналізується вплив зовнішніх факторів, що призводить до труднощів використання підходу для аналізу діяльності НПО. Зазвичай НПО не мають сформульованих в конкретних кількісних показниках цілей своєї

діяльності, а також не можуть спрогнозувати кількість матеріальних та нематеріальних ресурсів, що будуть додатково отримані для реалізації програми чи проєкта.

Ресурсний підхід до оцінювання ефективності діяльності дозволяє перш за все здійснити оцінку ефективності використання різноманітних ресурсів, які доступні організації, виявити сильні та слабкі сторони та скорегувати подальшу діяльність. При цьому враховуються не тільки кількісні показники (такі як розмір грошових надходжень чи кількість задіяних волонтерів), але й низка якісних показників – культура організації, здатність керівника до організації різних процесів тощо. Головним недоліком такого підходу є складність оцінювання результатів діяльності організацій із різних сфер та в різні часові відрізки, оскільки найбільш цінні ресурси вже можуть бути практично незначимими. В довгостроковій перспективі такий підхід для НПО є непродуктивним.

Для представників інших соціальних наук найбільш цікавим та актуальним є системний підхід до аналізу ефективності діяльності організацій. Так, згідно С. Захарову, організації – це «складні цілісні системи, які є частиною загальної системи і при цьому мають ряд власних підсистем» [Захаров, 2015: с. 251]. При цьому в процесі оцінювання та аналізу діяльності вивчаються зовнішні та внутрішні чинники стійкості організації; формалізовані та неформалізовані показники її ефективності; соціально-економічні індикатори в контексті конкретного місця реалізації програми чи проєкта. Серед недоліків зазвичай виділяють складність оцінки та інтерпретації неформалізованих показників, які оцінюються експертами. Так, експерти можуть бути недостатньо компетентними чи об'єктивними і аналіз виявиться викривленим чи неповним. Однак для аналізу діяльності неприбуткової організації системний підхід є найбільш ефективним, оскільки розглядає її як цілісний комплексний об'єкт [Косыгина, 2018: с. 5].

Також для глибшого розуміння питання, що розглядається, варто детально проаналізувати соціальні ефекти та процеси, що до них приводять,

оскільки соціальний ефект діяльності НПО досягається тільки в результаті цілеспрямованої діяльності з використанням певних ресурсів та після отримання безпосередніх та соціальних результатів. При цьому, варто дати визначення кожному з термінів:

- Ресурси – це всі необхідні людські, матеріальні, організаційні та інформаційні умови (ресурси) для здійснення діяльності організації.
- Діяльність – це використання вихідних ресурсів і перетворення їх в продукти діяльності.
- Безпосередній результат – це продукт діяльності, тобто все, що було вироблено в ході реалізації програми. Хоча безпосередні результати відокремлено від решти процесів, вони ще не свідчать про досягнення соціальних результатів, але саме з їх допомогою можна отримати бажані соціальні результати.
- Соціальний результат – це зміни, що відбулися внаслідок здійснення програми (навмисні та ненавмисні). Для НПО такими результатами є події, явища або зміни стану, поведінки, що свідчать про прогрес у досягненні цілей програми чи проекту.
- Соціальні ефекти – це ті позитивні соціальні зміни, які очікуються від реалізації програми. Вони відображаються на різних сферах суспільного життя отримувачів соціальних послуг: певних аспектах сімейного благополуччя, умов виховання дітей, здоров'я, академічних успіхів, працевлаштування або доходів, безпеки громадян, розвитку громадянського суспільства [Методическое издание, 2015: с. 12-15].

На схемі нижче представлений приклад ланцюжка соціальних процесів, що призвели до соціального ефекту.

Рисунок 3. 1. Ланцюжок результатів, що призвели до соціального ефекту
[Методическое издание, 2015: с. 14]

Для кращого розуміння варто додатково прояснити кілька важливих моментів: соціальні результати від безпосередніх відрізняються тим, що виступають не результатом реалізації програми, а результатом змін у поведінці та світосприйнятті людей, на яких була спрямована діяльність. При цьому соціальні ефекти відрізняються від соціальних результатів перш за все своєю віддаленістю у часі. Тобто, результати досягаються одразу чи через невеликий проміжок часу після завершення програми, а ефекти мають довгострокові перспективи та важливе соціальне значення для цілої групи людей [Методическое издание, 2015: с. 15].

В результаті осмислення та теоретичного опису всіх вищезазначених аспектів діяльності неприбуткових організацій, виникла реальна потреба в об'єктивному та методологічно обґрунтованому оцінюванні соціального ефекту від роботи НПО. Ця потреба призвела до виникнення та розвитку різноманітних процедур та методів його вимірювання та розрахунку. Так, до процесу вимірювання ефективності вчені відносять чотири основні етапи:

- моніторинг та перевірка даних;

- аналіз факторів, що вплинули на кінцевий результат та таких, що не справили жодного значимого ефекту;
- виявлення зусиль НПО, що не принесли значимого результату та можуть бути скореговані в майбутньому;
- постійні покращення, що проводяться на основі аналізу.

Важливо розуміти, що недостатньо виміряти певні показники один раз і зробити на основі такого дослідження довгострокові прогнози. Для реального підвищення ефективності діяльності НПО потрібно весь час мати доступ до величезного обсягу інформації та проводити постійний комплексний аналіз. В такому випадку НПО стане високоефективною організацією, яка має чіткі цілі та завдання діяльності, стратегію вдалого та сталого розвитку, індикатори прогресу для вимірювання зусиль в режимі реального часу [Ница, 2015].

Серед економістів найбільш поширеними методами аналізу ефективності бізнес-сектору та громадських агенцій є:

- аналіз «витрати-ефективність», що базується на співвідношенні витрат в грошовому вимірі та соціального ефекту в натуральних показниках (вартість перекваліфікації людини, що втратила роботу). Головним недоліком методу є неможливість порівняння діяльності організацій із різних сфер;
- аналіз зисків та витрат, основою є якого є оцінювання соціального ефекту в грошовому вимірі. Тут головним недоліком виступає той факт, що всі соціальні ефекти надзвичайно складно оцінити конкретними сумами [Рогова, 2011: с. 18].

Їх також досить складно застосувати до неприбуткових організацій, оскільки результати їхньої роботи не завжди вдається конвертувати у грошовий вимір. Тому вченими соціальних наук були розроблені власні підходи до опису та вимірювання соціального ефекту та соціальних результатів діяльності НПО. На їх основі представники некомерційних організацій та зацікавлені вчені розробляють різні підходи до оцінювання соціальної ефективності. Найбільш поширеними та цікавими для соціальних наук можна вважати Індекс ВАСО

(Best Available Charitable Option), Методику Robin Hood Foundation та метод SROI (Social return on investment). Перший індекс був створений на основі поєднання різних елементів двох вищезазначених методів аналізу і використовується для порівняння програм з одного сектора та оцінювання їх привабливості для інвесторів. Методика Robin Hood Foundation базується на методі аналіз зисків та витрат, і спрямована на вимірювання соціального ефекту від програм по боротьбі з бідністю. Однак її досить вдало використовують деякі соціальні підприємці та НПО.

Метод SROI бере свій початок з аналізу ефективності витрат та передбачає вимірювання соціального ефекту від діяльності в грошовому еквіваленті. Він досить часто використовується соціальними аудиторами та керівництвом НПО, оскільки може бути використаний для будь-якої організації чи сфери її діяльності; дає розгорнуту картину ефектів по кожній групі стейкхолдерів (це люди, організації або інститути, з якими відбуваються зміни (позитивні або негативні) в результаті діяльності, що аналізується) [Николс, 2012]; в процесі вимірювання використовується велика кількість показників, що забезпечує більшу об'єктивність результатів [Рождественская, 2015: с. 200]. Крім того, досить добре сприймають використання цієї методики інвестори, оскільки вона досить схожа на суто економічний метод оцінки ROI (повернення інвестицій).

Для нас метод SROI представляє найбільший інтерес, оскільки він добре підходить для аналізу діяльності молодіжних неприбуткових організацій. Варто також зазначити, що під час аналізу ефективності соціального ефекту від діяльності НПО цим конкретним методом мова йде більшою мірою не про фінансові ресурси, а про цінності, що були здобуті стейкхолдерами. В даному випадку грошовий еквівалент використовується для максимальної універсальності та зручності, оскільки це досить чітка та зрозуміла одиниця вимірювання. При цьому в ході аналізу використовуються не тільки фінансові показники, але й конкретні приклади соціальних змін, різноманітні кількісні та якісні показники соціальної ефективності [Солопун, 2019: с. 146].

Звісно, у метода SROI теж є ряд недоліків, на які варто зважати під час підготовки дослідження. Перш за все, деякі види соціального ефекту неможливо або занадто складно перевести у грошовий еквівалент. Крім того, кожен дослідник має змогу інтерпретувати їх по-своєму, що призводить одразу до виникнення двох проблем: складність порівняння ефективності проектів, що мають соціально-перетворювальний характер, та зумисне переоцінювання ефективності деяких результатів [Рождественская, 2015: с. 203]. Однак незважаючи на недоліки метод лишається досить затребуваним та актуальним.

Розрізняють два різновиди метода SROI – оціночний та прогнозний. В першому випадку для розрахунків використовуються результати, що вже були досягнуті. В другому – висувається припущення про соціальні цінності, які будуть отримані в результаті діяльності організації. Прогнозний метод SROI зазвичай використовується для планування майбутньої діяльності та завчасного визначення ряду показників, які треба буде вимірювати безпосередньо в процесі роботи.

Під час аналізу методом SROI дослідники обов'язково повинні дотримуватися ряду принципів та послідовних етапів. Серед базових принципів дослідники виділяють:

1. Залученість до процесу дослідження всіх можливих стейкхолдерів, тобто зацікавлених в діяльності організації групи людей. Вони складаються як з отримувачів соціальних благ, так і з донорів, що пропонують допомогу. Тобто в процесі аналізу проводяться опитування всіх доступних стейкхолдерів у вигляді анкетувань чи інтерв'ю, а потім на основі отриманих даних робляться висновки про величину соціального ефекту.
2. Аналіз змін, що відбулися. Сутність методу полягає в тому, щоб чітко відслідковувати всі соціальні зміни, що відбулися в результаті реалізації певного проекту. При цьому варто звернути увагу не лише на різні групи стейкхолдерів, але і на зміни соціального ефекту з плином часу.
3. Матеріальність вимірювання, при якій в грошовому вимірі оцінюються тільки стійкі та значущі соціальні результати. Однак деякі із реально

отриманих та важливих результатів діяльності буває досить складно оцінити та проінтерпретувати, тому вони лишаються за межами аналізу, хоча мали б бути включеними до нього.

4. Комплексний аналіз інформації, що передбачає уникання спотворення отриманих даних в результаті різниці інтерпретацій подій, що відбулися. Так, різні стейкхолдери можуть оцінювати результати певного проекту по-різному, що не повинно спричиняти інформаційних зсувів в підсумковому звіті.
5. Вимірювання виключно ефектів, що виникли завдяки конкретній ініціативі, оскільки деякі результати могли бути отримані незалежно від роботи, яка проводилася. В ході аналізу варто звернути особливу увагу на зв'язок між проектом та конкретними соціально-перетворювальними ефектами.
6. Прозорість розрахунків, яка необхідна та обов'язкова для складання та публікації звітів. Таким чином упорядковується вся інформація, що пов'язана з використанням методики. Крім того, пізніше вона може бути порівняна з іншими даними для розвіювання будь-яких сумнівів щодо можливого перебільшення показників ефективності.
7. Перевірка результатів, яка є обов'язковою процедурою через суб'єктивність отриманих від стейкхолдерів даних. Вона може бути проведена із залученням експертів у даній сфері [Рождественская, 2015: с. 204].

Таким чином, вимірювання соціального ефекту діяльності методом SROI дозволяє визначити не тільки ефективність всієї організації, але і окремих її ініціатив, програм та проектів. А оскільки соціальні зміни відображаються через кількісні показники, то дані стають більш зрозумілими і дозволяють оцінити інвестиційну привабливість організації. Тобто НПО отримують змогу привабити більшу кількість інвесторів та реалізувати важливі соціальні проекти.

3.2. SROI-аналіз діяльності Всеукраїнської громадської організації «Фундація регіональних ініціатив»

Методика оцінювання соціальної окупності інвестицій є вдалим вибором для оцінювання соціального ефекту діяльності молодіжних організацій з декількох причин:

- вона досить об'єктивно показує рівень прибутковості (чи збитковості) інвестицій, що були вкладені в соціальний проект чи програму;
- вона допомагає переоцінити та оптимізувати соціальні витрати не за рахунок скорочення бюджетів, а за допомогою грамотного підходу до планування та контролювання матеріальних та нематеріальних видатків;
- вона має здатність надавати керівництву НПО та всім зацікавленим особам інформацію про неекономічні результати діяльності організації.

Тобто метод SROI є досить формалізованим, простим та універсальним.

При цьому на кожен аспект діяльності НПО можна поглянути з соціально-економічної точки зору. Окрім того, дані, отримані в результаті такого аналізу, легко можна представляти у різних звітах та навіть публікувати у ЗМІ. Таким чином, організація може здобути прихильність більшої кількості людей, віднайти для себе нових інвесторів чи підтримати власну репутацію [Ровенська, 2017: с. 270].

Для ефективної розробки моделі вимірювання соціального ефекту діяльності молодіжних неприбуткових організацій сучасної України варто спершу розглянути основні етапи проведення дослідження за методикою вимірювання індексу соціальних інвестицій. Незважаючи на те, що вчені досі не виробили єдиної методології її застосування, найчастіше процес поділяють на 5 послідовних етапів:

1. Вибір об'єкта, визначення мети дослідження та виявлення основних стейкхолдерів. Об'єктом найчастіше виступає сама неприбуткова організація чи частина її проектів. Вибір робиться в залежності від мети та завдань дослідження; забезпечення необхідною інформацією; обсягу матеріальних та

нематеріальних ресурсів, які треба витратити; важливості результатів, що можуть бути отримані в різних випадках. Досить часто молодіжні НПО не мають достатньо людських та матеріальних ресурсів для проведення повномасштабного польового дослідження, тому більшість зусиль зосереджується на кабінетних дослідженнях в комплексі з опитуваннями стейкхолдерів. Для останнього важливо попередньо визначити, які саме соціальні групи чи їх окремі представники будуть брати участь в дослідженні, та яким чином вони будуть залучені.

2. Формування та аналіз теорії змін, складання карти отриманих результатів. Це важливий методологічний етап дослідження, в рамках якого проводиться логічний аналіз усіх взаємопов'язаних складових організації та її проектів: стейкхолдерів; затрачених ресурсів; діяльності, що була проведена; безпосередніх результатів; соціальних результатів та ефектів. Він проводиться разом зі стейкхолдерами для того, щоб дослідник не упустив важливих моментів.
3. Підтвердження отриманих результатів та вимірювання соціального ефекту. Дослідники повинні зібрати дані, які підтвердять чи спростують отримані результати. Потім відбувається процедура монетизації – переведення соціально-значущих результатів діяльності НПО без загальноновизнаної ринкової вартості в грошовий еквівалент.
4. Корегування показників результативності. Проводиться для більшої об'єктивності отриманих грошових показників соціальних ефектів та застосовується у декількох випадках:
 - За наявності зафіксованого вкладу інших організацій, програм чи проектів в соціальний ефект, що досліджується. В такому випадку проводиться факторний аналіз, який дозволяє виявити найбільш значущі фактори впливу на отриманий соціальний ефект. Якщо соціальні результати були досягнуті завдяки роботі кількох організацій чи проектів, то величина соціального ефекту, що досліджується, має бути пропорційно зменшена;

- Ефект був би досягнутий у будь-якому випадку і без діяльності НПО. Якщо в ході аналізу виявляється, що частина позитивних ефектів не є наслідком роботи НПО, її грошовий еквівалент теж має бути пропорційно зменшений.
5. Розрахунок коефіцієнта соціальної окупності інвестицій. Для цього якраз використовуються грошові еквіваленти, що були попередньо розроблені. Так, дослідники додають між собою всі позитивні ефекти, віднімають від них негативні, а потім співставляють отримані результати із загальною вартістю всіх ресурсів, що були витрачені. Так, $SROI = \text{Вартість соціального ефекту} / \text{Вартість витрачених ресурсів}$. Після загальних розрахунків може бути проведений окремий аналіз чутливості побудованої моделі до змін різних її компонентів [Рождественская, 2015: с. 204; Николс, 2012: с. 23].

Дослідники благодійної організації Charities Aid Foundation (CAF) у 2009 р. розробили детальну Інструкцію з оцінки соціальної окупності інвестиції (SROI). В даній Інструкції вони виділяють ще шостий етап – заключний, який включає в себе складання звіту, детальне обговорення і подальше використання результатів. Також може проводитися верифікація звіту та використаних в ході аналізу інструментів незалежними експертами для більшої надійності отриманих результатів. Після завершення аналізу дані можна використовувати як публічно для звітів, прес-конференцій та залучення інвесторів, так і всередині самої організації для оптимізації її діяльності та покращення майбутніх результатів [Николс, 2012: с. 53].

В контексті нашої роботи вирішено було більш детально проаналізувати особливості діяльності ВМГО «Фундація регіональних ініціатив», яка є однією з найбільших молодіжних громадських організацій та була заснована ще в 2002 році. На основі детального розгляду одного з проектів організації ми плануємо зробити висновки про доцільність та перспективи використання SROI-аналізу для оцінювання соціального ефекту діяльності НПО.

ВМГО «ФРІ» була обрана з декількох причин. Незважаючи на те, що керівництво організації постійно змінюється, оскільки молоді люди дорослішають та виходять з її складу, довга історія успішного існування та розвитку НПО свідчить про ефективність методів організації її роботи. Крім того, основна мета діяльності «ФРІ» – це всебічна підтримка молодіжного руху, різноманітних ініціатив молоді та інших молодіжних організацій. «ФРІ» офіційно затверджує в якості одного зі своїх завдань підготовку молодих лідерів, з чим досить успішно справляється. Так, з часу заснування членами організації були більше 6000 осіб, з яких вийшли не менше 30 політиків, громадських активістів та підприємців.

Варто також зазначити, що члени «ФРІ» захищають права та задовольняють потреби та інтереси інших членів організації та сторонніх осіб, які цього потребують. Вони активно залучають молодь до громадської роботи, надаючи їй безцінний досвід [Офіційний сайт ВМГО «ФРІ»]. Серед напрямків діяльності «ФРІ» варто виділити такі види діяльності:

- екологічну – проведення екологічних акцій, поширення інформації про сортування сміття, охорону довкілля;
- культурно-мистецьку – організація мистецьких акцій, перформансів, впровадження літературних проєктів, створення мистецьких об'єктів;
- міжнародну – налагодження партнерств для участі в міжнародних програмах, реалізація міжнародних проєктів у співпраці з громадськими організаціями інших країн, освітні заходи щодо поширення міжнародних можливостей;
- освітню – організація тренінгів, майстер-класів, воркшопів, розмовних клубів англійською мовою, проведення освітніх таборів;
- правозахисну – моніторинг змін до законодавства, проведення правозахисних освітніх проєктів, захист прав та свобод громадян;
- соціальну – реалізація благодійних проєктів, проведення освітніх заходів щодо обізнаності людей у сфері інклюзії;

- та роботу з державним апаратом – співпраця з органами влади та місцевого самоврядування, відвідування громадських слухань та участь у формуванні молодіжної політики [Пошетун, 2003: с. 38].

В даній роботі ми вирішили розробити методикy для SROI-аналізу отриманих соціальних ефектів внаслідок діяльності молодіжних неприбуткових організацій на прикладі одного з проектів ВМГО «ФРІ» під назвою «ФРІ-Табори». Таким чином ми плануємо більш детально дослідити особливості організації та проведення дослідження; виявити переваги та недоліки методу, що не були враховані раніше; проаналізувати ефективність даної методики для аналізу діяльності саме молодіжних неприбуткових організацій.

«ФРІ-Табори» – це проекти, що реалізуються силами місцевих осередків організації та ставлять за мету своєї діяльності активізацію молоді, залучення її до громадської активності та поширення ідей розвитку громадянського суспільства за допомогою навчання молодих людей та сприяння публічному обговоренню важливих питань.

«ФРІ-Табори» проводяться в форматі кількадечних заходів з лекціями та воркшопами на свіжому повітрі та проживанням учасників в наметовому містечку. При цьому фінансово проект забезпечується самими учасниками та певною допомогою від меценатів та благодійників. Тобто загальний бюджет організації на них не витрачається.

Для аналізу ми обрали «ФРІ-Табори», що були організовані у період з 2 липня до 27 серпня 2019 року. На проведених для молодих людей лекціях та воркшопах були висвітлені такі теми: мистецтво, медична грамотність, сексуальна освіта, домедична допомога, м'які навички, комунікації та idea management, англійська мова, ігрове моделювання, права людини, бізнес, екологія, громадська діяльність [Офіційний сайт «ФРІ-Таборів»].

Головною метою організації та проведення Таборів є розвиток неформальної освіти, розповсюдження культурних та освітніх івентів. Метою нашого аналізу є оцінювання та аналіз соціального ефекту від реалізації даного проекту, тобто аналіз є оціночним [Див. Додаток 1].

На першому етапі визначені були основні стейкхолдери, до яких ми віднесли:

- молодих людей, що були учасниками «ФРІ-Таборів», оскільки саме на них зосереджується основна діяльність організаторів проекту. До змін, що з ними сталися ми віднесли: покращення навичок комунікації; здобуття нових знайомих і друзів, рідше користування медичними послугами; рідше користування гаджетами, оскільки в Таборах вони заборонені протягом навчального дня;
- сім'ї учасників «ФРІ-Таборів», діти яких стають більш самостійними та освіченими;
- волонтери та спікери «ФРІ-Таборів», що були залучені організаторами та безпосередньо впливали на результати реалізації проекту. Для них запланованою зміною було те, що молодь активно залучена до культурних та освітніх івентів .

На 2 етапі були визначені витрачені на проект ресурси, отримані продукти діяльності та результати. Молодь та спікери вкладали в даний проект власний вільний час, в той час як батьки витратили гроші – квиток на 5-денний відпочинок вартував для них 500 грн. На основі цих даних ми зробили висновок про сумарну цінність проекту і оцінили його в 250 000 грн, оскільки на офіційному сайті є дані про 500 відвідувачів. До кількісних показників діяльності «ФРІ-Таборів» ми віднесли 350 годин групових занять та неформальної освіти (тренінги, воркшопи, творчість); забезпечення учасників місцем для відпочинку та їжею на 5 днів; транспортні послуги для 500 учасників та 180 організаторів.

Отримані в результаті проведеної роботи зміни можна описати таким чином:

- Завдяки навчанню медичній грамотності, домедичній допомозі та сексуальній освіті молодь рідше звертається до лікарень;
- Лікарі та медсестри, що проводили заняття з учасниками, навчили їх краще слідкувати за станом власного здоров'я;

- Учасники завели нових друзів, більше часу проводили спілкуючись без смартфонів;
- Учасники дотримувалися режиму дня з фізичною активністю, збалансованим харчуванням та відпочинком на свіжому повітрі, тому стали здоровіші;
- Учасники здобули нові знання, вміння та навички (у сфері права, бізнесу, soft skills, комунікації та idea management, англійської мови);
- Батьки витрачають менше коштів на позашкільну освіту молоді;
- Отримали досвід організації наметових таборів для неформальної освіти.

На 3 етапі ми займалися визначенням безпосередніх результатів, тобто того, що фактично змінилося після реалізації проекту. Для початку необхідно було виявити як ми можемо виміряти соціальні результати та підібрати відповідні індикатори:

- зменшення кількості звернень до лікарів та зменшення витрат на ліки – завдяки лекціям з медичної грамотності, домедичної допомоги та сексуальної освіти;
- участь у нових соціальних активностях – клубах, групах за інтересами, молодіжних організаціях – завдяки новим знайомствам та здобуттю нових знайомих та друзів;
- Дотримання учасниками нових корисних звичок (режим сну, правильне харчування, фізична активність) – завдяки правильному розпорядку дня на Таборах, яке швидко входить у звичку;
- Зменшення кількості витрачених коштів на позашкільну освіту (для батьків учасників) – завдяки цікавим та змістовним лекціям, на яких надана була інформація зі сфери права, бізнесу, soft skills, комунікації та idea management та англійської мови;
- Зменшення витрат на організацію таборів (для організаторів та волонтерів) – завдяки отриманому досвіду організації наметових таборів для неформальної освіти.

Інформацію про значення індикаторів можна отримати в результаті спілкування зі стейкхолдерами, яке планувалося в форматі анкетування. Однак у зв'язку з останніми подіями у світі та запровадженням карантину нам не вдалося належним чином організувати дослідження. Тому для наочності та повноти нашого аналізу ми висунули низку припущень: термін дії отриманих результатів становить один рік, тобто до проведення наступного «ФРІ-Табору»; за значення індикатора ми взяли показник 250, тобто на половину учасників проект справив ефект, а для організаторів цей показник дорівнює 180, оскільки всі вони отримали реальний досвід.

В якості фінансових проксі, які можна використати для оцінювання змін в грошовому еквіваленті, ми використовували:

- Вартість візитів до лікаря – 380 грн;
- Значення витрат на ліки (за 30 днів) – 570 грн;
- Вартість річного членства в клубі – 500 грн;
- Вартість абонементу до спортзалу на рік – 1000 грн;
- Вартість погодинних занять з репетитором або на позашкільних курсах – 4160 грн;
- Вартість години роботи членів «ФРІ» та волонтерів – 0 грн, оскільки вони не отримують грошової винагороди за свою діяльність.

Для отримання цих фінансових проксі ми використовували дані соціологічних опитувань, зокрема «Індекс здоров'я України» [Індекс здоров'я, 2019: с. 38, 84], а також ряд інших опитувань населення України. На основі цієї інформації дослідниками були зроблені висновки про величину показників середньої вартості річного членства в клубі настільних ігор чи рукоділля [Тиркалова, 2019], середньої вартості абонементу до спортзалу на рік [Europe's Healthiest Capital City], середньої вартості години занять з репетитором або на позашкільних курсах [Тиркалова, 2019].

На 4 етапі необхідно було визначити декілька факторів впливу на соціальні результати:

- мертвий вантаж (що змінилось би за умов відсутності діяльності?), який знаходився для наших індикаторів в межах 0-10%. Він оцінювався за допомогою порівняння наших імовірних соціальних результатів та теоретичних змін, що відбулися би без впливу діяльності ВМГО «ФРІ». Ми припустили, що стейкхолдери не змогли б отримати такі самі послуги та піддатися такому самому соціальному впливу без участі організаторів «ФРІ-Таборів»;
- атрибуція (хто ще зробив внесок у зміни, що відбулися?) – в межах 0-50%, оскільки такі показники як поява нових друзів чи дотримання режиму дня могли змінюватися з часом і без впливу з боку ВМГО «ФРІ»;
- скорочення – в межах 0-50%, яке свідчить про те, що соціальні результати та ефекти з часом втрачають свою першопочаткову силу і нівелюються під впливом інших зовнішніх обставин. Однак в нашому теоретичному дослідженні скорочення не відіграло особливо важливої ролі, оскільки термін дії індикаторів визначався як 1 рік.

В результаті підрахунків цінності впливу за формулою *Значення індикатора * Фінансовий проксі – (Мертвий вантаж + Перенесення результатів + Атрибуція)* [Николс, 2012] виявлено було вартість соціального впливу на стейкхолдерів в грошовому еквіваленті, при цьому загальна сума становила – 1 162 500 грн [див. Додаток 1].

Після цього на 5 етапі ми підраховали загальну приведену вартість соціального впливу, використовуючи в якості ставки дисконтування Облікову ставку НБУ станом на літо 2019 р. у розмірі 17%. Так, підсумкова соціальна окупність інвестицій в нашому теоретичному дослідженні склала 4 грн до 1 грн, тобто з кожної вкладеної в проект 1 гривні отримані були соціальні ефекти на 4 гривні.

Тобто, можемо зробити висновок, що даний проект молодіжної неприбуткової організації справляє значні соціальні ефекти та приносить реальну користь стейкхолдерам. Звісно, наше дослідження здійснено частково на теоретичних припущеннях і реальні дані будуть відрізнятися від отриманих

нами зараз. Однак таким чином ми описали та відпрацювали ефективну методику вимірювання соціальних ефектів від діяльності молодіжних НПО, виявили проблемні аспекти її застосування та зрозуміли перспективи її подальшого застосування.

Висновки до третього розділу

В третьому розділі ми ставили перед собою мету детально розглянути, описати та проаналізувати як теоретичні, так і практичні аспекти застосування SROI-аналізу, що використовується як один із методів соціального аудиту для аналізу соціального ефекту від діяльності молодіжних неприбуткових організацій.

Нами були описані теоретичні передумови виникнення та розвитку різних методів соціального аудиту, описали декілька найбільш популярних та порівняли їх між собою. Основну увагу ми зосередили на методі оцінювання соціальної окупності інвестицій (SROI), оскільки вважаємо його використання найбільш доцільним для оцінювання діяльності неприбуткових організацій. В роботі описані основні принципи його застосування, етапи проведення та особливості інтерпретації отриманих результатів. Звісно, метод має свої певні переваги та недоліки, про які теж не варто забувати.

Так, серед недоліків методу варто виділити його суб'єктивність, оскільки дуже важливим є правильне виділення індикаторів, адекватне їх вимірювання, яке не кожному під силу. Дослідник повинен надзвичайно уважно ставитися до всіх зібраних в ході дослідження даних, правильно їх обробляти та інтерпретувати. Крім того, метод є дещо складним для застосування, оскільки передбачає необхідність доступу до стейкхолдерів, які можуть бути важко або зовсім недоступні для комунікації. Також в ході нашого аналізу виникли складнощі з підбором адекватних фінансових проксі через те, що актуальні показники по необхідних даних виявилось важко відшукати.

Третім недоліком методу ми вважаємо неможливість адекватного порівняння результатів аналізу різних проектів чи організацій. Оскільки не можна просто порівняти підсумкові значення соціальної окупності інвестицій, інвесторам чи іншим зацікавленим особам доводиться глибоко занурюватися у тематику кожного проекту, програми чи організації, щоби повною мірою оцінити її ефективність та перспективність.

Однак для нас вирішальними стали такі переваги методу як:

- можливість його застосування як для оцінювання, так і для прогнозування;
- логічність кожного кроку та здатність доступно пояснити, звідки береться і для чого використовується інформація;
- отримання реальної змоги поглянути на благодійницьку та громадську діяльність з соціально-економічної точки зору та адекватно оцінити різні сторони її діяльності.

Ми вважаємо використання даного методу доцільним та навіть необхідним у недалекому пост-пандемічному майбутньому, коли багатьом соціальним групам знадобиться реальна допомога. Таким чином, інвестори та благодійники мають змогу не тільки оцінювати економічні вигоди від вливань фінансових коштів у фонд чи організацію. Вони також можуть усвідомити всю серйозність намірів людей на НПО, які попередньо проводять такий ґрунтовний аналіз буквально всієї своєї діяльності, прагнучи допомагати людям, поширювати певні знання чи розбудовувати громадянське суспільство.

ВИСНОВКИ

Соціальний аудит – це відносно нова діагностична технологія, яка має серйозні перспективи подальшого розвитку. Базуючись на теоретичних передумовах виникнення соціального аудиту та основних етапах його розвитку, можна зробити висновки про те, що подальше його становлення та поширення є неминучим. Державні установи, підприємства бізнес-сектору та неприбуткові організації поступово усвідомлюють важливість адекватного та комплексного оцінювання як діяльності всієї компанії, так і окремих її частин чи навіть працівників.

Соціальний аудит об'єднує в собі методологічні основи таких наук як філософія, економіка, психологія, соціологія та базується на системному комплексному підході до аналізу соціальних явищ. При цьому безсумнівною перевагою соціального аудиту в порівнянні з державним є його спрямованість не на контроль та покарання за неправильну організацію діяльності, а саме на упорядкування та вдосконалення роботи всіх складових частин установи.

Так, соціальний аудитор на основі аналізу внутрішньої документації, а також використовуючи соціально-психологічні методи для спілкування з керівниками та працівниками організації може зробити висновки про переваги та недоліки наявного устрою. Також він здатен виміряти ефективність діяльності організації не тільки з економічної точки зору, але і враховуючи ряд соціальних показників.

Вже потім на основі детального аналізу всіх отриманих даних аудитор висуває ряд рекомендацій по вдосконаленню та оптимізації діяльності організації. При цьому за невиконання даних приписів не передбачається жодного покарання, оскільки замовлення дослідження соціального аудитора є суто ініціативою самих керівників підприємства, установи чи організації.

Тобто, соціальний аудит – це цікава та багатогранна технологія, яка передбачає використання багатьох різних методів та підходів. В Україні

соціальний аудит поки не набув достатньої популярності, однак деякі дослідники вже усвідомлюють його можливості та перспективи. Так, в науковій літературі розглядаються особливості застосування методів соціального аудиту для аналізу та оцінювання діяльності неприбуткових організацій. Їхнє функціонування та розвиток є однією з важливих складових громадянського суспільства, що розвивається в Україні.

При цьому більшість засновників та керівників громадських організацій не усвідомлюють повною мірою всю ступінь відповідальності, що лежить на їх плечах. Тому ми в даній роботі вирішили розглядати неприбуткові організації через призму наукових уявлень про соціальну відповідальність та громадянське суспільство. Таким чином можна в повній мірі усвідомити значення громадських добровільних об'єднань для політичної, соціально-економічної та інших сфер суспільного життя.

Окрім того, була розглянута роль молодих людей та молодіжних громадських організацій. На нашу думку, даний аспект діяльності НПО є важливим для українського суспільства, оскільки молодь часто є рушійною силою різноманітних соціальних змін. Так само молодіжні угруповання мають змогу впливати як на державний апарат, зокрема в сфері молодіжної політики, так і на виховання підростаючого покоління в дусі демократичних цінностей. В ході написання роботи виявлені основні функції, що їх виконують молодіжні неприбуткові організації в українському суспільстві, та дисфункціональні аспекти їхньої діяльності, що заважають НПО працювати на повну потужність.

Та все ж основною метою нашої роботи була розробка моделі вимірювання соціального ефекту діяльності молодіжних неприбуткових організацій сучасної України, якою ми безпосередньо зайнялися у третьому розділі даної роботи. Однак спершу необхідно було визначити, проаналізувати та порівняти різні специфічні методи соціального аудиту, що використовуються для оцінювання соціального ефекту діяльності НПО. Ми визначили декілька основних методик, що найчастіше використовуються саме для соціального, а не економічного аналізу діяльності організацій.

Потім вирішено було більш детально вивчити методику оцінювання соціальної окупності інвестицій, яку називають SROI-аналіз. Виявлено, що дана методика вдало використовується за кордоном для аналізу діяльності неприбуткових організацій, однак в українському науковому середовищі не є досить поширеною та методологічно обґрунтованою. Тому було вирішено розробити методику оцінювання соціального ефекту діяльності громадських організацій для українських реалій на прикладі однієї з великих та стабільних молодіжних НПО під назвою «Фундація регіональних ініціатив».

Після детального аналізу одного з найбільших проектів, що організовуються даною установою, ми виявили ряд переваг та недоліків методу, що суттєво впливають на результат оцінювання. Так, доведено невизначеність важливих для аналізу соціальних індикаторів та недостатність статистичної інформації для обґрунтування їх важливості та значимості. Також виявилось, що відсутність єдиної загальноновизнаної методології призводить до того, що результати окремих досліджень неможливо адекватно порівняти між собою. Тобто для детального розгляду кожного обстеження доводиться глибоко занурюватися у тему та робити власні висновки про об'єктивність, повноту та надійність даних.

Важливо також зазначити, що в даній методиці отримані результати можуть виявитися досить суб'єктивними, оскільки велика кількість показників залежить саме від дослідника: глибини його знань з конкретної теми, здатності аналізувати доступну інформацію відсторонено, відсутності впливу чи тиску з боку зацікавлених осіб, можливості отримати доступ до всіх важливих стейкхолдерів тощо.

Однак переваг у SROI-аналізу все ж виявлено було набагато більше, оскільки на практиці він зарекомендував себе в якості комплексної та універсальної методики, яка є досить простою та зрозумілою. Тобто правильно оформлені та представлені результати досить наочні та добре зрозумілі навіть особам, що не надто глибоко ознайомлені з тематикою дослідження. Також

важливим ми вважаємо той факт, що дослідження можна проводити регулярно та для різноманітних проектів чи навіть для діяльності всієї організації.

В цілому, методика є досить недорогою, оскільки зазвичай обстежується невелика група людей. Також важливим є той факт, що результати дослідження можуть бути представлені не тільки у вигляді сухих цифр, соціальний аудитор може надати ряд рекомендацій, що можуть суттєво вплинути на подальшу ефективність роботи як окремих працівників чи підрозділів, так і всієї організації.

На основі даної роботи ми можемо говорити про те, що соціальний аудит – це важлива технологія діагностики стану різних організацій та реальної оптимізації їх діяльності. Його подальший розвиток є важливим для українського суспільства, де активно будується громадянське суспільство. Для більш активного залучення громадян різного віку, соціального статусу та матеріального добробуту до громадсько-політичної роботи варто спочатку продемонструвати їм реальні результати такої діяльності.

Так, методика SROI-аналізу має в цій сфері досить великий потенціал, оскільки перетворює теоретичні соціальні результати та ефекти на числа, які можна детально пояснити та обґрунтувати. Тому в даній методиці ми також бачимо серйозні перспективи і сподіваємося, що з часом вона стане невід’ємною складовою діяльності будь-якої державної установи, підприємства бізнес-сектору чи неприбуткової організації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Ю. О. Історія розвитку аудиту в світі та характеристика тенденцій, що впливають на нього [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://works.doklad.ru/view/_K4pz04Mr14/all.html.
2. Аврорина Л. Как и зачем измерять эффективность деятельности НКО? [Електронний ресурс] / Л. Аврорина. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://te-st.ru/reports/ngo-efficiency-webinar-materials/>.
3. Агавердієва Х. Ф. Соціальний аудит у теоретичному полі соціальної відповідальності / Х. Ф. Агавердієва, О. В. Іванісов, О. С. Лебединська // Бізнес Інформ. – 2018. – № 4. – С. 461-466. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_4_66
4. Алиев Ф. А. Социальный аудит в контексте социальной ответственности крупных российских корпораций [Электронный ресурс] : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / Ф. А. Алиев. – М., 2008. – 33 с. – Режим доступа : <http://www.dslib.net/economika-hoziajstva/socialnyj-audit-v-kontekste-socialnoj-otvetstvennosti-krupnyh-rossijskih.html>
5. Бабинов Ю. Гражданское общество и демократия участия / Бабинов Ю.О., Чемшит О.О., Шрейцер В.Ф. – Севастополь: Изд-тво СевНТУ, 2006. – 417 с.
6. Барабаш В.В. Інституціоналізація сучасного молодіжного руху України: тенденції та проблеми : Дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 189 с.
7. Галабурда Ю. Молодіжний недержавний сектор у контексті становлення громадянського суспільства в Україні / Ю. Галабурда // Соціальна політика і соціальна робота. - 2001. - № 2. - С. 19-33.
8. Гиренко Л. Готовність суспільства до оновлення кадрового складу органів місцевого самоврядування та зміна соціальної ролі молоді [Електронний ресурс] / Л. Гиренко // Матеріали III міжрегіональної

- науково-практичної конференції. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2018_material_konference.pdf.
9. Гнатюк О. Соціальний аудит як метод регулювання соціально-трудо­вих відносин на залізничному транспорті України / О. Гнатюк // Українські залізниці. – 2014. – № 10. – С. 43-47. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrzal_2014_10_14
10. Гожієнко Ю. Механізми взаємодії регіональних державних органів та молодіжних організацій у сфері надання молоді соціальних послуг [Електронний ресурс] / Ю. Гожієнко // Матеріали III міжрегіональної науково-практичної конференції. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2018_material_konference.pdf.
11. Голінач Л.І. Сутність соціального аудиту в процесі утвердження соціальної відповідальності / Л.І. Голінач // Економічний аналіз. – 2014. – Том 18. № 2. – С. 113–117
12. Головатый Н.Ф. Молодёжное движение как субъект личностных и общественных преобразований // Социология молодежи. Курс лекций. – Киев: МАУП, 1999. – 224с.
13. Горбовська О. Маркетингове управління громадськими організаціями [Електронний ресурс] / О. О. Горбовська // Збірник наукових праць XII Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
http://marketing.kpi.ua/files/b2b/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_V2B-2018.pdf.
14. Гриненко А. М. Соціальна політика : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни] / Гриненко А. М. – К. : КНЕУ, 2003. – 309 с.
15. Гура Н. О. Неприбуткові організації в Україні: особливості діяльності та класифікація / Н. О. Гура // Економіка України. – 2014. – №8. – С. 23-31.
16. Гусева Е.Г. Мониторинг и оценка проектов. – СПб.: ЦРНО, 2014. – 44 с.
17. Данилюк О. І. Соціальний аудит – як комплексний інститут обстеження соціальної сфери / О. І. Данилюк // Збірник наукових праць Подільського

- державного аграрно-технічного університету. – 2014. – Вип. 22(2). – С. 85-90. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2014_22%282%29__17
18. Доктрина молодіжної політики України як основа формування, розвитку й ефективної реалізації сучасної конкурентоспроможної особистості [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=35666.
19. Захаров С.В. Системный подход к повышению эффективности работы инновационных предприятий малого бизнеса // Вестн. ИрГТУ. – 2015. – № 3 (98). – С. 250-253.
20. Иванова-Швец Л. Н. Управление персоналом, концепция управления, структура системы управления персоналом, основы социального аудита / Л.Н. Иванова-Швец, А.А. Корсакова, С.Л. Тарасова // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://elibrary.bsu.az/books_200/N_181.pdf
21. Ільїна М. Забезпечення діяльності неприбуткових організацій в галузі охорони природи / М. В. Ільїна // Зб. наук. праць «Економіка природокористування і охорони довкілля». – Київ : РВПС України НАН України, 2009. – С. 50-56.
22. Індекс здоров'я. Україна – 2019: Результати загальнонаціонального дослідження. Київ, 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://health-index.com.ua/HI_Report_2019_Preview.pdf
23. Катихін Є.О. Соціальний аудит в Україні: історичні тенденції, сучасний стан, виклики та необхідність розвитку // Статистика України 2011, № 1. – С. 77-81.
24. КВЕД-2010: Розділ 94 [Електронний ресурс] // Діяльність громадських організацій. – Режим доступу до ресурсу: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/94/KVED10_94.html.
25. Кіндратець О. М. Громадянська активність як умова демократизації суспільства / О. М. Кіндратець // Гуманітарний вісник ЗДІА. – Випуск 38, 2009. – С. 118-125.

26. Когут В. І. Державні та недержавні організації соціальної сфери в Україні: особливості взаємодії та перспективи розвитку / В. І. Когут, С. К. Андрейчук // Ефективність державного управління. – 2016. – Вип. 3. – С. 201-207. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2016_3_24
27. Колодій А.Ф. Перешкоди на шляху інституціалізації громадянського суспільства в Україні // Матеріали конференції «Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні». – Київ, 30 травня 2001р. Українська Академія державного управління при Президентові України. – С. 50- 53.
28. Конюх Я. Передумови участі молоді у формуванні державної політики [Електронний ресурс] / Я. Конюх // Матеріали III міжрегіональної науково-практичної конференції. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2018_material_konference.pdf.
29. Косыгина К.Е. Особенности измерения эффективности некоммерческого сектора // Вопросы территориального развития. – 2018. – № 5 (45).
30. Кузьмин А.И., Кошелева Н.А. Теория изменений: общие рекомендации к применению (из опыта БДФ «Виктория»). – Москва, Издательство «Проспект», 2014.
31. Кузьмук О.М. Теоретична інтерпретація концепту «довіра» в соціології // Грані. – №5(121). – 2015. – С. 42-46.
32. Кулініч О. В. Типологія молодіжних громадських організацій / О.В. Кулініч. // Державне будівництво. – 2008. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2008_1_41
33. Мазурик О. Суспільні функції та можливості соціального аудиту [Електронний ресурс] / О. В. Мазурик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/visnyk.04.79_0.pdf.
34. Мазурик О.В. Соціальний аудит як сучасна діагностична технологія: теоретико-методологічні засади дослідження, західний досвід, вітчизняні

- перспективи / О. В. Мазурик // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2015. – № 1148. – С. 107-113.
35. Мазурик О.В. Соціальний аудит: потенційні можливості та перспективи застосування в українському суспільстві. – Український соціум. – 2010. – №1. – С. 137-143.
36. Мазурик О.В. Соціальний контроль: базові перспективи концептуалізації соціального аудиту // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2011. – Випуск 5. – С. 169-177.
37. Мазурик О. В. Соціальний аудит як сучасна діагностична технологія в управлінській практиці України [Текст] : автореф. дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.04 / Олег Володимирович Мазурик; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2014. - 36 с.
38. Макашов В. Проблеми на шляху участі молоді в розбудові громадянського суспільства в Україні: публічно-управлінський аспект молодіжної політики на місцевому рівні [Електронний ресурс] / В. Макашов // Матеріали III міжрегіональної науково-практичної конференції. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2018_material_konference.pdf.
39. Марушкевич Б. М. Соціологічна рефлексія щодо становлення та функціонування молодіжного руху й молодіжних громадських організацій. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2012 – С. 49-59.
40. Марушко Н. Проблеми та перспективи становлення соціального аудиту в Україні [Електронний ресурс] / Н. С. Марушко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/01_2017/25.pdf.
41. Методическое издание «Показатели для измерения социальных результатов в сфере детства: российский и международный опыт – Москва, 2015.

42. Мешков В. Р. Социальный аудит в системе социального управления [Электронный ресурс] / В. Р. Мешков. – Режим доступа : www.gks.ru/free_doc/2008/konferenc/meshkov.doc
43. Ница А. Как и зачем измерять эффективность деятельности НКО? [Электронный ресурс] / А. Ница – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://te-st.ru/reports/ngo-efficiency-webinar-materials/>.
44. Олексієнко О. Г. Вплив ціннісних орієнтацій на формування особистості сучасної молоді / О. Г. Олексієнко. – 2016. – С. 316-318.
45. Ольшанский Д. В. Психология масс. / Д. В. Ольшанский // СПб.: Питер, 2002. – 368 с.
46. Остапенко М. Громадянська активність як основа формування громадянського суспільства / М. Остапенко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2011. – Вип. 22. – С. 135-143.
47. Остапенко М. Громадянська активність як основа формування громадянського суспільства [Електронний ресурс] / М. Остапенко // Матеріали III міжрегіональної науково-практичної конференції. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2018_material_konference.pdf.
48. Офіційний сайт «ФРІ-Таборів» від ВМГО «ФРІ» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://tabory.fri.com.ua/>.
49. Офіційний сайт ВМГО «ФРІ» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://fri.com.ua/>.
50. Оценка программ: Методология и практика. \Под ред. А.И. Кузьмина, Р.О'Салливан, Н.А. Кошелевой.-М.: Издательство «Престо-РК», 2009.
51. Пермінова Г. В. Аналітично-концептуальні підходи до проблеми корпоративної соціальної відповідальності / Г. В. Пермінова // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – № 4. – С. 81-84. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2013_4_14

- 52.Петришин О. Громадянське суспільство і держава: питання взаємовідносин // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 4 (47). – С. 3-12.
- 53.Політичне лідерство: навч. посіб. / авт. кол. ; за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко. – К. : НАДУ, 2013. – 300 с.
- 54.Політологія: підручник / Ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко. - К. : ВЦ «Академія», 2003. - 528 с.
- 55.Пометун І. О. Молодь обирає дію: співпрацюємо у соціальному проекті [Текст] : навч. посіб. для учнів старших кл. основної та старшої школи / О. Пометун, І. Сущенко ; Благодійна організація "Вчителі за демократію та партнерство". – К. : А.П.Н., 2003. – 56 с.
- 56.Поради для початківців в громадській діяльності. Збірка рекомендацій для організацій громадянського суспільства та ініціативних груп // Упорядники: О. Глебушкіна, Г. Качура. – Херсон: МО «Нова генерація», 2015. – 144 с.
- 57.Проблеми і перспективи розвитку аудиту в Україні: Монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Пушкаря М. С. – Тернопіль «Карт-Бланш», 2012. – 220 с.
- 58.Ровенська В. Методики оцінки корпоративної соціальної відповідальності та проблеми їх застосування в Україні / В. Ровенська, Г. Красножон. // Вісник Приазовського державного технічного університету. – 2017. – №33. – С. 268–275.
- 59.Рогова Е. М. Финансовый менеджмент : учебник / Е. М. Рогова, Е. А. Ткаченко. – М. : Юрайт, 2011. С. 18-19.
- 60.Рождественская Н. Измерение социального эффекта экологических инициатив / Н. Рождественская, С. Богуславская. // Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент». – 2015. – №1. – С. 198-205.
- 61.Руководство по оценке социального возврата на инвестиции (SROI) / [Д. Николс, Э. Лоулор, Э. Найтцерт та ін.]. – 2012. – 76 с.

62. Саврасова-В'юн Т. О. Громадянська активність як необхідний фактор формування особистості / Т. О. Саврасова-В'юн // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць ун-т менедж. освіти АПН України / гол. ред. В.В. Олійник. – К. : Геопринт, 2009. – Вип. 13. – Ч. 2. – 2009. – 344 с. – С. 282-288.
63. Савченко Н.М. Управлінський контроль у неприбуткових організаціях / Н. М. Савченко, Р.О. Савченко // Економіка та держава. – 2019. – № 2 – С. 53-57.
64. Синк Д. С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 528 с.
65. Сисоєва, І. М. Сутність соціального аудиту, його параметри та методи [Текст] / І. М. Сисоєва, О. Ю. Балазюк, О. Б. Погріщук // Економіка та держава. – 2019. – № 11. – С. 46-49.
66. Сірий Є. В. Соціальна відповідальність бізнесу у палітрі концептуальних інтерпретацій / Є. В. Сірий // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2013. – Вип. 19. – С. 59-70.
67. Солопун Н. Діалектика соціально-перетворювальних інвестицій в сфері управління транспортним підприємством [Електронний ресурс] / Н. Солопун, Н. Пономарьова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/177637/177484>.
68. Социальный аудит / [под общ. ред. А. А. Шулуса, Ю. Н. Попова]. – М. : Издательский дом «АТИСО», 2008. – 620 с.
69. Степаненко В. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: інститути, практики, цінності / В. Степаненко ; за ред. В. Ворони // Українське суспільство: 10 років незалежності. – К. : ІС НАН України, 2001. – С. 169–183.
70. Тезаурус социологии: темат. слов.-справ. / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М.: ЮНИТИДАНА, 2009. – 487 с.

- 71.Тиркалова О. Репетитор: скільки платять (ціни), дисципліни та попит [Електронний ресурс] / О. Тиркалова // Українська правда. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/08/14/237854/>.
- 72.Халецька А. А. Неприбуткові організації та їх значення в реалізації соціальної політики держави / А. А. Халецька. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_3_12
- 73.Шекова Е. П. Оценка инвестиционных проектов некоммерческой организации // Финансовый менеджмент. 2002. № 6.
- 74.A Guide to Social Return on Investment // The SROI Network [Электронный ресурс]. URL: http://www.thesroinetwork.org/publications/doc_details/241-a-guide-to-social-return-on-investment-2012 (2012).
- 75.Brewer M. Developing effective ex ante social impact assessment with a focus on methodology, tools and data sources, Brussels, 17–18 November 2011: synthesis report [Электронный ресурс]. URL: http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2011/effective-ex-ante-social-impact-assessment/synthesis-report_be11 (2011).
- 76.Building a Common Outcome Framework To Measure Nonprofit Performance / Lampkin L., Winkler M., Kerlin J., Hatry H., Natenshon D., Saul J., ... Seshadri A. // Urban Institute [Электронный ресурс]. URL: http://www.urban.org/research/publication/building-common-outcome-framework-measure-nonprofit-performance/view/full_report (2007).
- 77.Clarkson M. A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance // Academy of Management Review. – 1995. – Vol. 20, № 1. – pp. 92-118.
- 78.Due Diligence Guidance for Meaningful Stakeholder Engagement in the Extractive Sector // OECD [Электронный ресурс]. URL: <https://www.oecd.org/daf/inv/mne/OECD-Guidance-Extractives-Sector-Stakeholder-Engagement.pdf> (04.2015).

79. Epstein M., Yuthas, K. Measuring and Improving Social Impacts. A Guide for Nonprofits, Companies, and Impact Investors. – Berrett-Koehler Publishers, 2014.
80. Europe's Healthiest Capital City [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.treated.com/blog/europes-healthiest-capital-city>.

ДОДАТКИ

Додаток А. Карта впливу SROI-аналізу проекту неприбуткової організації ВМГО «ФРІ» під назвою «ФРІ-Табори»

Карта отриманих результатів		
<i>Організація</i>	Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Фундація регіональних ініціатив»	
<i>Проект</i>	«ФРІ-Табори» на різні теми: мистецтво, медична грамотність, сексуальна освіта, домедична допомога, м'які навички, комунікації та idea management, англійська мова, ігрове моделювання, права людини, бізнес, екологія, громадська діяльність	
<i>Мета</i>	Розвиток громадської активності та розбудова громадянського суспільства України за допомогою навчання молоді та сприяння публічному обговоренню важливих питань	
<i>Об'єкт оцінювання</i>	<i>Діяльність</i>	500 учасників в 12 таборах, котрі продовжуються 5 днів
	<i>Фінансування</i>	Покупка квитків учасниками + збір коштів джерелом краудфандінгу, спонсорської та меценатської допомоги дружніх установ та організацій
	<i>Період</i>	Період – 2 липня - 27 серпня 2019 року
	<i>Прогноз чи оцінювання</i>	Оцінювання
	<i>Ціль діяльності</i>	Розвиток неформальної освіти, розповсюдження культурних та освітніх івентів
	<i>Мета аналізу</i>	Оцінити та визначити соціальний ефект від реалізації програми «ФРІ»-Табори молодіжною неприбутковою організацією «Фундація регіональних ініціатив»

Етап 1		Етап 2			
Стейкхолдери	Заплановані/незаплановані зміни	Ресурси		Продукти	Результати
		Опис	Цінність, грн		Опис
На кого впливає діяльність? Хто впливає на діяльність?	Що для них змінюється?	Що вкладається в діяльність?		Опис кількісних показників діяльності	Яким чином можна описати зміни?
Молодь/Учасники ФРІ-Таборів	Покращують власні навички комунікації Здобули нових знайомих і друзів Менше користуються медичними послугами Менше користуються гаджетами	Час	0	«ФРІ»-Табори: - 350 годин групових занять та неформальної освіти (тренінги, воркшопи, творчість) - забезпечення учасників місцем для відпочинку та їжею на 5 днів - транспортні послуги для 500 учасників та 180 організаторів	Завдяки навчанню медичній грамотності, домедичній допомозі та сексуальній освіті молодь рідше звертається до лікарень Лікарі та медсестри, що проводили заняття з учасниками, навчили їх краще слідкувати за станом власного здоров'я Учасники завели нових друзів, більше часу проводили спілкуючись без смартфонів Учасники дотримувалися режиму дня з фізичною активністю, збалансованим харчуванням та відпочинком на свіжому повітрі, тому стали здоровіші Учасники здобули нові знання, вміння та навички (у сфері права, бізнесу, soft skills, комунікації та idea management, англійській мові)
Сім'я учасників ФРІ-Таборів	Діти стають більш самостійні	Гроші	500 грн		Батьки витрачають менше коштів на позашкільну освіту молоді
Волонтери та спікери ФРІ-таборів	Молодь активно залучена до культурних та освітніх івентів	Час	0 грн		Отримали досвід організації наметових таборів для неформальної освіти
<i>Всього</i>			250 000 грн		

Етап 3

Безпосередні результати (що змінюється)

Індикатор	Джерело	Термін дії	Значення	Фінансовий проксі	Значення проксі, грн	Джерело
Як ми можемо виміряти результат?	Де ми отримаємо інформацію про значення індикатора?	Скільки зберігається результат?	Яке значення індикатора?	Який проксі можна використати, щоб оцінити зміни в грошовому еквіваленті?	Яке значення проксі?	Де ми отримаємо інформацію про проксі?
Зменшення кількості звернень до лікарів	Анкетування та інтерв'ю	1 рік	250	Вартість візитів до лікаря	380 грн	Дослідження «Індекс здоров'я. Україна»
Зменшення витрат на ліки			250	Значення витрат на ліки (за 30 днів)	570 грн	
Участь у нових соціальних активностях – клубах, групах за інтересами, молодіжних організаціях	Анкетування та інтерв'ю	1 рік	250	Вартість річного членства в клубі	500 грн	Середня вартість річного членства в клубі настільних ігор чи рукоділля
Дотримання учасниками нових корисних звичок (режим сну, правильне харчування, фізична активність)	Анкетування, інтерв'ю, кейси	1 рік	250	Вартість абонементу до спортзалу на рік	1000 грн	Середня вартість абонементу до спортзалу на рік
Зменшення кількості витрачених коштів на позашкільну освіту	Анкетування та інтерв'ю	1 рік	250	Вартість погодинних занять з репетитором або на позашкільних курсах на рік	4160 грн = 80 грн * 52 (по 1 заняттю в тижень)	Середня вартість години занять з репетитором або на позашкільних курсах
Зменшення витрат на організацію таборів	Інтерв'ю та кейси	1 рік	180	Вартість години роботи членів «ФРІ» та волонтерів	0 грн	Середня вартість години роботи членів «ФРІ» та волонтерів

		Етап 4			
Стейкхолдери	Результати	Мертвий вантаж (%)	Атрибуція (%)	Скорочення (%)	Вплив
Люди, у яких відбуваються зміни в результаті діяльності	Як ви можете описати зміни?	Що змінилось би за умов відсутності діяльності?	Хто ще вніс вклад у зміни, що відбулися?	Чи скорочується кількість результатів в майбутньому?	Значення індикатора на проксі мінус мертвий вантаж, перенесення результатів і атрибуція
Молодь/Учасники ФРІ-Таборів	Завдяки навчанню медичній грамотності, домедичній допомозі та сексуальній освіті молодь рідше звертається до лікарень	0	10	50	85500 грн
	Лікарі та медсестри, що проводили заняття з учасниками, навчили їх краще слідкувати за станом власного здоров'я	0	10	10	128250 грн
	Учасники завели нових друзів, більше часу проводили спілкуючись не за допомогою смартфонів	10	35	0	68750 грн
	Учасники дотримувалися режиму дня з фізичною активністю, збалансованим харчуванням та відпочинком на свіжому повітрі, тому стали здоровіші	10	50	50	100000 грн
Сім'я учасників ФРІ-Таборів	Батьки витрачають менше коштів на позашкільну освіту молоді	0	25	50	780000 грн
Організатори, волонтери та спікери ФРІ-таборів	Отримали досвід організації наметових таборів для неформальної освіти	0	0	0	0
Всього					1 162 500 грн
Етап 5		<i>Загальна приведена вартість (при Обліковій ставці НБУ станом на літо 2019 17%)</i>			993 590 грн
				Соціальна окупність інвестицій грн на грн	4 грн : 1 грн

